

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www.

www.

www.

www.

Ghaemiyeh

.com

.org

.net

.ir

اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ
الْإِسْلَامَ بِأَعْيُنِ
الْمَلَائِكَةِ

مِنْ جِبْرِيلَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حریم و حیا : ما و نگاه مولا

نویسنده:

حیدر تربتی کربلایی

ناشر چاپی:

عطر عترت

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۶	حریم و حیا : ما و نگاه مولا
۶	مشخصات کتاب
۶	اشاره
۱۱	آغاز
۱۸	آیه نخست
۱۸	لَوْ قُلَّ اغْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَ ...
۳۶	آیه های دوّم و سوّم
۳۶	يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا
۳۶	إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا
۳۹	آیه های چهارم و پنجم
۳۹	وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَ ...
۳۹	وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ ...
۴۶	ولی الله عین الله است
۴۸	اعمال عرشیان و فرشیان بر امام پوشیده نیست
۶۲	خاتمه
۶۸	مراعات حرم
۷۰	فهرست منابع
۷۶	یادداشت پایانی
۸۴	درباره مرکز

مشخصات کتاب

سرشناسه : تربتی کربلایی، حیدر، 1338 -

عنوان و نام پدیدآور : حریم و حیا : ما و نگاه مولا / حیدر تربتی کربلایی.

مشخصات نشر : قم : عطر عترة، 1390.

مشخصات ظاهري : 78ص.

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

موضوع : شیعه -- دفاعیه ها و ردیه ها

موضوع : علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، 23 قبل از هجرت - 40ق. -- کتابشناسی

شناسه افزوده : تربتی، محدثه، 1368 -

رده بندی کنگره : Z8545/ك17الف8 1390

رده بندی دیویی : 016/297951

ص:1

اشاره

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَي مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ

وَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَي اَعْدَائِهِمْ اَجْمَعِينَ.

حیا از ابزارهای بازدارنده از انجام کارهای زشت و ناپسند بوده و محرّکی جهت انجام اعمال شایسته و پسندیده می باشد. حفظ حریم ها بسیار سازنده است که به دنبال آن امنیت در جامعه حاکم می شود. امنیتی که فرد و جامعه او را در بر می گیرد. ناپسندها را به نیستی سوق می دهد، ریشه فساد را خشکانده و جهل و فقر را کنار می زند.

این امر آنجا درخشش بیشتری می یابد که نتایج نابودگر بی حیایی عنوان و بررسی شوند: تکرار ناشایست ها و جهالت ها، زیر پا نهادن حرمت ها، از میان رفتن خردورزی، نادیده گرفته شدن علم،

شکل گرفتن روابط جنسی نامشروع، زوال امنیت اخلاقی، نوشیدن مست کننده ها، انجام آنچه که انسان را از انسانیت، دور می کند

و مرگ عواطف انسانی و تمام خوبی ها و ...

و در نهایت رسیدن به اعتقاد کثیف اباحی گری که انجام هر کاری را حلال و مجاز می شمرد. البته اولین اتفاقی که در این میان رخ می دهد این است: نادیده گرفته شدن حرمت خدا و آنچه و آنکه به او متصل است.

حیا، حکومتی فراگیر دارد. اما افراد مختلف و اعتقادهای گوناگون محدوده این حکومت را متفاوت بیان می کنند. البته بدیهی است که همواره بهترین گزینه، خداوند است و انسان آگاه تنها او را برمیگزیند.

امیرالمؤمنین علیه السلام به فرزندشان امام حسن علیه السلام ضمن وصیت هایی فرمودند: ... وَالْحَيَاءُ سَبَبٌ إِلَى كُلِّ جَمِيلٍ (1)... _
... حیا سبب انجام هر (کار) زیبایی است.

امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند: الْحَيَاءُ مِنَ الْإِيمَانِ، وَالْإِيمَانُ فِي الْجَنَّةِ (2) _ حیا بخشی از ایمان است و ایمان در بهشت است (بنابراین شخص با حیا در بهشت است).

و فرمودند: لَا إِيْمَانَ لِمَنْ لَا حَيَاءَ لَهُ _ ایمان ندارد کسی که حیا ندارد. (3)

1-1- تحف العقول: 84.

2- - الکافی: 2/106 باب الحیاء... ح 1

3- - الکافی: 2/106 باب الحیاء... ح 5

و فرمودند: مَنْ خَلَا بِذَنْبٍ فَرَأَى اللَّهَ تَعَالَى ذِكْرُهُ فِيهِ وَ اسْتَحْيَا مِنْ الْحَفْظَةِ غَفَرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ جَمِيعَ ذُنُوبِهِ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ ذُنُوبِ

الثَّقَلَيْنِ (1) _ کسی که به قصد ارتکاب گناهی خلوت گزیند، سپس در آن حال خداوند تعالی ذکره را مشرف و مطلع بر خود بیابد و از فرشتگان محافظ و مراقب خود حیا کرده و آن گناه را ترك کند، خداوند عزوجل تمام گناهان او را، اگر چه برابر با گناه جن و انس باشد، می آمرزد.

و چنانچه انسان حرمت خدا را نگه ندارد، از که می خواهد حیا کند و از چه می خواهد بپرهیزد؟ اگر نافرمانی خدا را رها نکند، کدامین کار ناپسند را می خواهد رها کند؟ و چه کسی دیگر برای او اهمیّت خواهد داشت؟

و مجمع لذّات عمیق و ریشه دار و اصیل و ماندگار و هدف از آفرینش جن و انس _ که همان معرفت خداوند و پیامبر و امامان معصوم است (2) را رها کرده و خود را از رسیدن به آن محروم

1-4- من لا يحضره الفقيه: 4/411 ح 5895.

2- (51) سوره ذاریات: آیه 57: وَ مَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ _ و جن و انس را جز برای اینکه مرا عبادت کنند، نیافریدم . علل الشرائع: 1/9 ب 9 ح 1- ... حضرت امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند: امام حسین علیه السلام به اصحاب خود فرمودند: أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّ اللَّهَ جَلَّ ذِكْرُهُ مَا خَلَقَ الْعِبَادَ إِلَّا لِيَعْرِفُوهُ، فَإِذَا عَرَفُوهُ عَبَدُوهُ، فَإِذَا عَبَدُوهُ اسْتَعْنُوا بِعِبَادَتِهِ عَنْ عِبَادَةِ مَنْ سِوَاهُ _ اي مردم! همانا خداوند جلّ ذکره بندگان را نیافرید جز برای اینکه او را بشناسند، و آن گاه که او را شناختند، او را عبادت کنند. آن گاه که او را پرستیدند، از پرستش غیر او بی نیاز شوند. شخصی به ایشان عرض کرد: اي فرزند رسول خدا! پدر و مادرم به فدای شما، شناخت خدا، چیست؟ فرمود: مَعْرِفَةُ أَهْلِ كُلِّ زَمَانٍ إِمَامَهُمُ الَّذِي يَجِبُ عَلَيْهِمْ طَاعَتُهُ _ شناخت اهل هر زمان نسبت به امام که اطاعت از او بر آنان واجب شده است.

مي کند.

خداوند، پیامبر اکرم و امامان معصوم صلی الله علیه و سلم در تمام لحظه ها، بر تمام کارهای انسان نظارت دارند. نظارتی همه جانبه که تمامی ابعاد را در بر می گیرد. این مقامی بسیار والا از جانب خداوند برای پیامبر و اهل بیت است و چنانچه آن گونه که شایسته است، شناخته شود، انسان می تواند با یادآوری آن، همواره، در خلوت و جلوت، خود را در محضر پیامبر و اهل بیت صلوات الله علیه ببیند و از انجام کارهای ناشایست حیا کند.

نکته والاتر اینکه با احساس حضور در محضر اهل بیت و نظارت ایشان بر اعمال، قوی تر از دیدن هر بیننده ای، دیگر هیچ خلوتی برای آلوده شدن به گناه ندارد.

کسی برای گناه کردن خلوت را بر می گزیند که به حضور و نظارت پوسته حجت های الهی، ایمان نداشته باشد. مثلاً سستی در ایمان

سبب می شود فرد با قرار گرفتن در خلوت، به سوی گناهان جنسی کشیده شود در حالی که اگر به حضور اولیاء خداوند و نظارت آنان بر کارهایش ایمان داشته باشد، برای او انجام چنین کاری در حضور آنان، شرم آور خواهد بود.

و این تنها یک نمونه و به عنوان نمونه آورده شد و گرنه هر رفتار ناشایستی، هر زمان و در هر مکان که انجام شود، از نظرگاه حجت های الهی پنهان نیست. و آنان شاهد و ناظر اعمال هستند.

علاوه بر آن قانون محبت چنین است که برای جلب رضایت و خشنودی محبوب، تلاش کنیم و زمانی که در محضر او هستیم، از اینکه او را به هر نحوی بیزاریم، پرهیزیم. پیامبر با نظاره بر اعمال ناپسند ما، آزرده خاطر می شوند و امام صادق علیه السلام می فرماید: *مَعَاشِرَ الشَّيْعَةِ! كُونُوا لَنَا زِينًا وَلَا تَكُونُوا عَلَيْنَا شَيْنًا* (1)... ای شیعیان! (با انجام کارهای پسندیده) برای ما سبب زینت باشید و (با انجام کارهای ناپسند) سبب آبروریزی ما نباشید....

بنابراین نباید با انجام کارهایی که ایشان را می آزارد، آنان را از خود برنجانیم. و این قانون محبت است. در زیر مجموعه این بحث، عنوانی دیگر وجود دارد: آنان که در انتظار مصلح و موعود الهی هستند، خود صالح اند. و بایسته آن است که منتظر خود را به منتظر نزدیک سازد.

1-5 - أمالي الصدوق: 400 المجلس 62 ح 17... حدثنا سليمان بن مهران قال: دخلت على الصادق جعفر بن محمد عليه السلام وعنده نفر من الشيعة فسمعته وهو يقول: .

اینکه خداوند در کلام خود، قرآن کریم، ما را از این موضوع که خودش و پیامبرش و امامان معصوم، گواه اعمال ما هستند، آگاه

می‌کند، بسیار مهم است و از اینجا به مقصود خداوند از این بیان پی می‌بریم و این موضوع در تربیت ما نقشی اساسی ایفا می‌کند.

و این گونه است که توجه به این نظارت، ایمنی بخش و بازدارنده از گناه است. رؤیت و شهود ولی معصوم و عرضه اعمال به ایشان و اطلاع ما از این واقعیت، خود مدرسه تربیت انسان‌های برجسته و شایسته است. و در این هنگام، خلوت خیالی به حضور حقیقی تبدیل می‌شود.

البته این حضور به مراتب ارزشمندتر و مؤثرتر از حضور فرشتگان خواهد بود و هرچه در این زمینه درک بیشتری داشته باشیم، قطعاً اثر بازدارندگی آن از گناه، بیشتر خواهد بود.

اما راه دیگری نیز وجود دارد که اهمیت دادن به این نظارت را بیشتر می‌کند و آن درک جایگاه و منزلت‌های شاهدان است. اینکه آنان کیستند و نزد خداوند چه مقامی دارند.

نکته دیگر اینکه نظارت‌ها متفاوت هستند و نظارت الهی مقدم بر وجود و در حین و نیت و معنای عمل است **يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ (1)** - خداوند، به خیانت چشم‌ها و اسرار دل‌ها آگاه است .

و نظارت حجت‌های الهی نیز با عنایت خداوند تبارک و تعالی به

همین گونه است. اما نظارت فرشتگان محدود است، چنانچه در دعای معروف به «دعای کمیل» چنین آمده: ... وَ كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيَّ مِنْ وَرَائِهِمْ وَالشَّاهِدَ لِمَا خَفِيَ عَنْهُمْ (1)... _ (خداوندا) خودت نیز (علاوه بر فرشتگان) مراقب من بودی و گواه اعمالی بودی که از ایشان پنهان می ماند... .

و در آخر با به وجود آمدن چنین اعتقادی، و با این زمزمه که من پیرو و شیعه اهل بیت هستم و تحت نظارت دقیق و هوشمندانه برترین انسان ها می باشم، دست و دل و زبان به آن سو می رود که چه کنم تا امام را خوشنود ساخته و او را برای عملی نمودن هدف خلقت، یاری نمایم.

اینک به بررسی موضوع نظارت گواهان الهی از دیدگاه قرآن و عترت، می پردازیم. لازم به ذکر است که نکاتی را که در پایان احادیث یادآور شده ایم، تمامی نکات موجود در متن احادیث نبوده و مطمئناً جای بسی تأمل برای خوانندگان محترم دارد.

آیه نخست

وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَ...

وَقُلْ اَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّونَ اِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَ الشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ _ (اي پیامبر!) به ایشان بگو: هر آنچه می خواهید انجام دهید، خداوند و پیامبرش و مؤمنان بی درنگ آنچه را انجام می دهید، می بینند و زود است که به سویی (خداوند که) دانا به نهان و عیان است، بازگردانده شوید، پس او شما را بدان چه انجام دادید، آگاه خواهد نمود(1). (

بیان حضرت باقرالعلوم علیه السلام

محمد بن مسلم گوید: از امام محمد باقر علیه السلام درباره اعمال پرسیدم که آیا بر پیامبر عرضه می شود؟ حضرت فرمودند: ما فیهِ شَكٌّ. در این مورد هیچ شکی وجود ندارد. به ایشان عرضه داشتم:

آیا شما این سخن خداوند تعالی که می فرماید: **إِعْمَلُوا فَمَّا يَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَ الْمُؤْمِنُونَ** را دیده اید؟ (دلالتان این آیه است؟)، حضرت فرمودند: **إِنَّهُمْ شُهِدُوا اللَّهَ فِي أَرْضِهِ (1)** _ همانا اینان، (پیامبر و مؤمنان) گواهان خداوند بر روی زمین هستند.

نکات: 1- هیچ شکّی وجود ندارد که اعمال بر پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم عرضه می شود.

2- «مؤمنان»، از جانب خداوند گواه بر بندگان هستند.

برید بن معاویه عجلّی گوید: خدمت امام محمّد باقر علیه السلام عرضه داشتم: (مقصود خداوند از این آیه چیست؟) **إِعْمَلُوا فَمَّا يَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَ الْمُؤْمِنُونَ** ، امام فرمودند: ما مِنْ مُؤْمِنٍ يَمُوتُ وَ لَا كَافِرٍ فَيُوضَعُ فِي قَبْرِهِ حَتَّى يُعْرَضَ عَمَلُهُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ وَ عَلَى عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَهَلَمَّ جَزَاءً إِلَى آخِرِ مَنْ فَرَضَ اللَّهُ طَاعَتَهُ عَلَى الْعِبَادِ (2) _ هیچ مؤمن و هیچ کافری نیست که بمیرد و در قبر گزارده شود مگر اینکه عملش بر پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم و حضرت علی علیه السلام و تمامی امامان معصوم که خداوند اطاعتشان را بر مردم واجب کرده است، عرضه شود.

نکات: 1- اعمال بندگان، آن هنگام که درون قبر گزارده شوند، بر پیامبر و تمامی امامان معصوم صلی الله علیهم و سلم، عرضه می شود.

1 - 8- بصائر الدرجات: 425 ب 4 ح 10 و فيه: 430 ب 6 ح 10 عن محمد بن مسلم عنه عليه السلام، الأصول الستة عشر: 106 كتاب مختصر أصل علاء بن الرزین الذي اختصره الشيخ الشهيد الأول، عن محمد بن مسلم، عن الباقر عليه السلام، تفسير العياشي: 2/108 ح 119 عن محمد بن مسلم عن أحدهما (الباقر أو الصادق عليهما السلام) كلهم كما في البصائر باختلاف وفيهم: **لِلَّهِ شُحْدَاءٌ فِي أَرْضِهِ**، بحار الأنوار: 23/344 ب 20 ح 34 عن البصائر بروايته الاولي، مستدرک الوسائل: 12/161 ب 100 ح 5، 6 - 13781 - 1 عن تفسير العياشي، مستدرک الوسائل: 12/163 ب 100 ح 13786 - 6 عن كتاب العلاء بن الرزین، في بصائر الدرجات: 430 ب 6 ح 7 عن الصادق عليه السلام باسناده عن محمد بن مسلم، عن الصادق عليه السلام وفيه: 430 ب 6 ح 6 عن محمد بن مسلم و زرارة، عن الصادق عليه السلام مثله وفيهما: **إِنَّ لِلَّهِ شُحْدَاءً فِي أَرْضِهِ**، عن الأخير بحار الأنوار: 23/348 ب 20 ح 51.

2- بصائر الدرجات: 428 ب 5 ح 8 و 10 و تفسير العياشي: 2/109 ح 124، بحار الأنوار: 6/183 ب 7 ح 13 عن البصائر و في ج 23/351 ب 20 ح 67 عن العياشي، وسائل الشيعة: 16/113 ب 101 ح 21123 عن البصائر، بحار الأنوار: 17/149 ب 17 و ج 23/340 ب 20 ح 15 عن البصائر عن الصادق .

2- این نوع از عرضه اعمال، به صورت عمومی انجام شده و شامل حال مؤمنان و کافران می شود.

3- اطاعت از امامان، از جانب الله تعالی، واجب شده است.

امام محمد باقر علیه السلام درباره این آیه فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ فرمودند: هُوَ وَاللَّهُ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ (1) _ به خدا قسم! (مقصود از «المؤمنون» در این آیه) علی بن ابی طالب علیه السلام است.

نکات: 1- از مصادیق «مؤمنون» در این آیه، امیرالمؤمنین علیه السلام هستند.

2- امام محمد باقر علیه السلام در این مورد، سوگند به خدا یاد می کنند.

امام محمد باقر علیه السلام فرمودند: إِنَّ أَعْمَالَ الْعِبَادِ تُعْرَضُ عَلَى نَبِيِّكُمْ كُلَّ عَشْرِيَّةٍ الْخَمِيسِ فَلَيْسَ تَحِي أَحَدُكُمْ أَنْ يَعْرِضَ عَلَى نَبِيِّهِ الْعَمَلَ الْقَبِيحَ (2) _ اعمال بندگان عصر هر روز پنج شنبه بر پیامبر شما ارائه می شود، بنابراین بایسته است که هر يك از شما از اینکه بر پیامبرش کار زشتی را ارائه دهد، شرم داشته باشد.

نکات: 1- روز پنج شنبه، هنگام عصر، اعمال بندگان بر پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم عرضه می شود.

2- هر کسی باید از اینکه کار زشتی را به پیامبر صلی الله

1-10- الكافي: 1/220 باب عرض الأعمال على النبي و الأئمة صلوات الله عليهم... ح5، وسائل الشيعة: 16/108 ب101 ح21107 عن الكافي.

2-11- بصائر الدرجات: 426 ب4 ح14، بحار الأنوار: 23/344 ب20 ح36 عن البصائر.

علیه و آله و سلم ارائه دهد، شرم داشته باشد. محمد بن مسلم از امام صادق علیه السلام نقل می کند که حضرت درباره آیه *إِعْمَلُوا فَسِيرَى اللَّهِ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ* فرمودند: *إِنَّ لِلَّهِ شَاهِدًا فِي أَرْضِهِ وَإِنَّ أَعْمَالَ الْعِبَادِ تُعْرَضُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ (1)* _ همانا خداوند از جانب خویش بر روی زمین، شاهدهی دارد و به درستی که عملکرد بندگان بر پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم عرضه می شود.

نکات: 1- خداوند تعالی، همواره از جانب خویش، بر روی زمین شاهدهی دارد.

2- اعمال بندگان، بر پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم عرضه می شود.

یحیی بن مساور از امام جعفر صادق علیه السلام نقل نموده و می گوید: به حضرت عرض کردم: درباره امیرالمؤمنین علیه السلام برای من حدیثی بفرمایید. فرمودند: *أُشْرَحَ لَكَ أَمْ أَجْمَعَهُ؟* _ آیا می خواهی آن را برای تو شرح دهم یا خلاصه کرده و جمع نمایم؟ عرض کردم: البته آن را برایم خلاصه بفرمایید. حضرت فرمودند: *عَلَيَّ بَابُ هُدَى مَنْ تَقَدَّمَ كَانْ كَافِرًا، وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُ كَانْ كَافِرًا* _ همانا علی، در هدایت (تنها راه منجر به هدایت) است، آنکه از او پیشی

1- 12- تفسیر العیاشی: 2/109 ح 126، مستدرک الوسائل: 12/162 ب 100 ح 13785- 5 عن العیاشی.

گیرد، کافر است و هر که از او به هر نوعی سرپیچی نماید، کافر است. به حضرت عرضه داشتیم: برایم بیشتر بفرمایید. فرمودند: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ نُصِبَ مِنْبَرٌ عَنْ يَمِينِ الْعَرْشِ لَهُ أَرْبَعٌ وَعِشْرُونَ مِرْقَاةً فَيَأْتِي عَلِيٌّ وَبِيَدِهِ اللُّوَاءُ حَتَّىٰ [يَرْتَقِيهِ وَ] يَرْكَبُهُ وَيُعْرَضُ الْحَلْقُ عَلَيْهِ، فَمَنْ عَرَفَهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ أَنْكَرَهُ دَخَلَ النَّارَ. چون روز قیامت شود، منبری در سمت راست عرش قرار داده شود که بیست و چهار پله دارد. در این هنگام علی علیه السلام در حالی که پرچم (حمد) را در دست دارد، می آید؛ تا اینکه پرچم را بالا برده و بر منبر بالا رود و آفریدگان بر او عرضه می شوند. هر آن کس را که او به معرفت و ولایت بشناسد، وارد بهشت شود و معرفت و ولایت هر آن کس را که انکار کند، وارد آتش می شود. راوی گوید: به حضرت عرضه داشتیم: از قرآن برایم دلیل بیاورید؟ فرمودند: نَعَمْ، مَا يَقُولُ فِي هَذِهِ الْآيَةِ، يَقُولُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولَهُ وَالْمُؤْمِنُونَ، هُوَ وَاللَّهُ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (1). بله، (دلیل بر آنچه) این آیه می گوید، آن است که خداوند تبارک و تعالی می فرماید: فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولَهُ وَالْمُؤْمِنُونَ، به خدا سوگند! (مقصود خداوند از مؤمنون در این آیه) او علی بن ابی طالب علیه السلام است.

نکات: 1- تنها ورودگاه مسیر هدایت، مولا امیرالمؤمنین علی

عليه السلام هستند. يعني شرط ورود به مسير هدايت، ايمان به امامت و ولايت مولا اميرالمؤمنين عليه السلام است.

2- چنانچه كسي به هر نوعي از ايشان پيشي بگيرد يا سرپيچي كند، كافر است.

3- در روز قيامت، مولا- اميرالمؤمنين عليه السلام با حالي مخصوص وارد محشر مي شوند و شرايطي ويژه براي ايشان وجود خواهد داشت.

4- اميرالمؤمنين عليه السلام، از آنجا كه بر اعمال شاهد و ناظر هستند، از ميان آفريدگان، آن كساني را كه استحقاق بهشت دارند، به آنجا مي فرستند و لايقان آتش را نيز به جهنم رهنمون مي شوند.

5- از مصاديق «مؤمنون» در آيه، وجود مقدس اميرالمؤمنين عليه السلام هستند.

حضرت امام جعفر صادق عليه السلام فرمودند: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ نُصِبَ مِنْبَرٌ عَنْ يَمِينِ الْعَرْشِ لَهُ أَرْبَعٌ وَعِشْرُونَ مِرْقَاةً وَيَجِيءُ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَبِيَدِهِ لِوَاءُ الْحَمْدِ فَيَرْتَقِيهِ وَيَرْكَبُهُ (وَيَعْلُوهُ) (1) وَيُعْرَضُ الْخَلَائِقُ عَلَيْهِ فَمَنْ عَرَفَهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ أَنْكَرَهُ دَخَلَ النَّارَ، وَتَفْسِيرُ ذَلِكَ فِي كِتَابِ اللَّهِ: قُلْ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ قَالَ: هُوَ وَاللَّهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ

عَلَيْهِ السَّلَامُ (1) _ چون روز قیامت فرارسد، منبری از سمت راستِ عرش که بیست و چهار پله دارد، قرار داده می شود. و علی بن ابی طالب علیه السلام در حالی که پرچم حمد را در دست دارد، وارد عرصه محشر می شود. سپس از آن (منبر) بالا می رود. در این حال، مخلوقات به او عرضه می شوند. هر آن کس را که او، به معرفت و ولایت بشناسد، وارد بهشت می شود و هر کس که او معرفت و ولایتش را انکار کند، وارد آتش می شود. و تفسیر این جریان در قرآن وجود دارد: قُلْ اَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ حضرت فرمودند: به خدا سوگند (مقصود خداوند از مؤمنون) او، امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام است.

نکات: این حدیث مانند حدیث پیشین است.

ابی بصیر گوید: خدمت امام جعفر صادق علیه السلام عرضه داشتیم: این سخن خدای متعال: اِعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ گفتیم: «مؤمنون» چه کسانی هستند؟ حضرت فرمودند: مَنْ عَسَىٰ اَنْ يَكُونَ اِلَّا صَاحِبَكَ؟! (2) _ سزاوار است چه کسی باشد جز صاحب تو؟ (مقصود حضرت از صاحب، امام هر زمان است).

نکات: شایسته ترین برای شاهد بودن و برترین فرد «مؤمنون» در آیه، امام معصوم در هر زمان است.

امام جعفر صادق علیه السلام درباره این سخن خداوند تبارک و

1- 15 - تفسیر العیاشی: 2/110 ح 127، بحار الأنوار: 7/331 ب 17 ح 10 عن تفسیر العیاشی مثله باختلاف.

2- 16 - بصائر الدرجات: 429 ب 6 ح 1، وسائل الشیعة: 16/114 ب 101 ح 21124 و بحار الأنوار: 23/346 ب 20 ح 46 عن البصائر

تعالیٰ اَعْمَلُوا فَسَدَّ يَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَ الْمُؤْمِنُونَ فرمودند: هُوَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَّمَ وَ الْاَئِمَّةُ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ تُعْرَضُ عَلَيْهِمُ اَعْمَالُ الْعِبَادِ كُلِّ خَمِيسٍ (1) _ او (مقصود از «رسوله») پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم و (مقصود از «مؤمنون») امامان معصوم علیهم السلام هستند که عملکرد بندگان هر پنج شنبه به آنان عرضه می شود.

نکات: 1- مقصود از «مؤمنون»، پیامبر خدا و امامان معصوم هستند.

2- اعمال بندگان، هر پنج شنبه، به ایشان عرضه می شود.

در خبری آمده است که: اِنَّ الْاَعْمَالَ تُعْرَضُ عَلٰی النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَّمَ فِي كُلِّ اِثْنَيْنِ وَ خَمِيسٍ فَيَعْلَمُهَا وَ كَذٰلِكَ تُعْرَضُ عَلٰی الْاَئِمَّةِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ فَيَعْرِفُونَهَا وَ هُمْ الْمَعْنِيُّونَ بِقَوْلِهِ: وَ الْمُؤْمِنُونَ (2) اعمال در هر دوشنبه و هر پنج شنبه بر پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم عرضه می شود؛ از این رو پیامبر از اعمال آگاه می شوند و همچنین بر ائمه عرضه می شوند و از این رو آنان به اعمال آگاهی می یابند. و مقصود خداوند از «مؤمنون»، ائمه هستند.

نکات: 1- اعمال بندگان، هر دوشنبه و پنج شنبه، به پیامبر و اهل بیت عرضه می شود و نسبت به اعمال، آگاهی کامل دارند.

1- 17- بصائر الدرجات: 427 ب 5 ح 2، بحار الأنوار: 23/345 ب 20 ح 39 عن البصائر.

2- 18- بحار الأنوار: 5/329 ب 17 ح 28 عن تفسير التبيان للشيخ الطوسي عن قوله تعالى: وَقُلِ اَعْمَلُوا فَسَدَّ يَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَ الْمُؤْمِنُونَ .

2- مقصود از «المؤمنون»، پیامبر و امامان معصوم هستند.

شیعیان روایت کرده اند: إِنَّ أَعْمَالَ الْأُمَّةِ تُعْرَضُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فِي كُلِّ يَوْمٍ الْإِثْنَيْنِ وَخَمِيسٍ فَيَعْرِفُهَا وَكَذَلِكَ تُعْرَضُ عَلَى الْأَئِمَّةِ الْقَائِمِينَ مَقَامَهُ وَهُمْ الْمَعْنِيُّونَ بِقَوْلِهِ: وَالْمُؤْمِنُونَ (1) - اعمال امت مسلمان در هر روز دوشنبه و پنجشنبه بر پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم عرضه می شود و از این رو پیامبر به اعمال آگاهی دارند. و بر امامان، که قائم مقامان پیامبر هستند، نیز عرضه می شود. و مقصود خداوند از «مؤمنون»، امامان هستند.

نکات: 1- زمان عرضه اعمال، دوشنبه و پنجشنبه هر هفته است.

2- اعمال بر پیامبر و امامان معصوم عرضه می شود.

3- مقصود از «مؤمنون» در آیه، امامان معصوم هستند.

زید شحام گوید: از امام علیه السلام درباره اعمال مسلمانان پرسیدم. حضرت فرمودند: مَا مِنْ صَبَاحٍ يَمْضِي إِلَّا وَهِيَ تُعْرَضُ عَلَى نَبِيِّ اللَّهِ أَعْمَالُ هَذِهِ الْأُمَّةِ (2) - هیچ صبح گاهی نمی گذرد جز اینکه اعمال مسلمانان بر پیامبر خدا عرضه می شود.

نکات: زمان عرضه اعمال بر پیامبر خدا، هر بامداد است.

امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند: إِنَّ أَعْمَالَ الْعِبَادِ تُعْرَضُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كُلَّ صَبَاحٍ أَبْرَارَهَا وَفُجَارَهَا فَاحْذَرُوا فَلَيْسَتْحِي أَحَدُكُمْ أَنْ يُعْرَضَ عَلَى نَبِيِّهِ الْعَمَلُ الْقَبِيحُ (3) - همانا

1- 19- بحار الأنوار: 56/40 ب 18 ح 13 عن تفسير مجمع البيان في قوله تعالى: قُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ قَالَ: روي أصحابنا.

2- 20- بصائر الدرجات: 424 ب 4 ح 3، بحار الأنوار: 17/150 ب 17 ح 47 عن البصائر.

3- 21- تفسير القمي: 1/304، بحار الأنوار: 17/149 ب 17 ح 44 عن تفسير القمي.

هر صبح گاه اعمال خوب و بد بندگان به پیامبر خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ عرضه می شود، پس بپرهیزید. بایسته است که هرکدام از شما از اینکه بر پیامبرش کار زشتی را ارائه کند، شرم داشته باشد.

نکات: 1- اعمال نیک و بد، همه عرضه می شوند.

2- اعمال، بر پیامبر عرضه می شود.

3- زمان عرضه اعمال، هر بامداد است.

4- باید از آزدن پیامبر با انجام اعمال نادرست، پرهیز نمود.

5- شرم از پیامبر، بازدارنده از انجام کارهای زشت است.

امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند: **إِنَّ أَعْمَالَ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ تُعْرَضُ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فِي كُلِّ خَمِيسٍ فَلَيْسَ تَحِيَّ أَحَدِكُمْ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُعْرَضَ عَلَيْهِ الْقَبِيحُ (1)** _ همانا اعمال امت حضرت محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ هر پنجشنبه بر پیامبر خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ عرضه می شود. بنابراین هر کدام از شما، باید از پیامبر شرم داشته باشد از اینکه بر ایشان کار زشتی را ارایه دهد.

نکات: 1- اعمال مسلمانان، بر پیامبر عرضه می شود.

2- پنجشنبه هر هفته عرضه اعمال انجام می گردد.

3- همه باید از ارایه کارهای ناپسند به پیامبر، شرم کنند.

امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند: **إِنَّ الْأَعْمَالَ تُعْرَضُ عَلَيَّ فِي**

1- 22- بصائر الدرجات: 425 ب 4 ح 12، بحار الأنوار: 17/150 ب 17 ح 51 عن البصائر باختلاف.

كُلَّ خَمِيسٍ فَإِذَا كَانَ الْهِلَالُ أَكْمَلَتْ، فَإِذَا كَانَ النُّصْفُ مِنْ شَعْبَانَ عُرِضَتْ عَلَيَّ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَعَلَى عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ ثُمَّ يُنْسَخُ فِي الذِّكْرِ الْحَكِيمِ (1) _ همانا اعمال هر پنج شنبه بر من عرضه می شود. آن هنگام که آخر ماه شد، تمام اعمال ماه، یک جا به صورت کامل، بر من عرضه می شود. آن هنگام که نیمه شعبان شود، اعمال بر پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم و امیرالمؤمنین علی علیه السلام عرضه می شود. سپس در ذکر حکیم ثبت می شود.

نکات: 1- هر پنج شنبه، اعمال بر امام معصوم زمان، عرضه می شود.

2- آخر هر ماه اعمال ماهانه، یک جا بر امام معصوم زمان عرضه می شود.

3- در نیمه شعبان هر سال، تمامی اعمال سالانه، به خاتم انبیاء پیامبر اسلام و سید اوصیاء امیرالمؤمنین عرضه می شود.

4- پس از آن اعمال یک جا در ذکر حکیم ثبت می شوند.

امام جعفر صادق علیه السلام درباره این کلام خدا: قُلْ اَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ فرمود: الْمُؤْمِنُونَ هَاهُنَا الْأَيِّمَةُ الطَّيِّهَرُونَ (الطَّيِّهَرَةُ) (2) عَلَيْهِمُ السَّلَامُ (3) _ مقصود از «مؤمنون» در این آیه، ائمه طاهرين عليهم السلام هستند.

نکات: 1- مقصود از «مؤمنون» در آیه ائمه طاهرين هستند.

1- 23- بصائرالدرجات: 424 ب4 ح 1، بحار الأنوار: 23/343 ب20 ح 29 عن البصائر.

2- 24- في البحار.

3- 25- تفسير القمّي: 1/304، بحار الأنوار: 23/339 ب20 ح 13 عن تفسير القمّي.

2- کسی که مدعی است که معتقد و پیرو امامان طاهر است؛ خود نباید از گناهان و زشتی‌ها و کژروی‌ها، پاک باشد؟

به حضرت امام صادق علیه السلام عرضه داشتیم: «با خطاب می‌گفت: «اعمال امت پیامبر، هر پنج شنبه بر پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم عرضه می‌شود». حضرت فرمودند: لَيْسَ هُوَ هَكَذَا وَ لَكِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ تُعْرَضُ عَلَيْهِ أَعْمَالُ هَذِهِ الْأُمَّةِ كُلِّ صَبَاحٍ أَبْرَارِهَا وَ فُجَّارِهَا فَاحْذَرُوا، وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: إِعْمَلُوا فَيَسِّرَ اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَ رَسُولُهُ وَ الْمُؤْمِنُونَ (1) - چنین نیست و لکن اعمال این امت، هر صبح گاه بر پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم عرضه می‌شود، خوبی‌های آن و بدی‌های آن. بنابراین بر حذر باشید. و این همان سخن خداوند عز و جل است: إِعْمَلُوا فَيَسِّرَ اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَ رَسُولُهُ وَ الْمُؤْمِنُونَ .

نکات: 1- کلام غیر محرف پیامبر خدا را باید از امامان معصوم دریافت کرد.

2- اعمال امت در بامداد هر روز، بر پیامبر عرضه می‌شود.

3- اعمال خوب و بد عرضه می‌شود.

4- از آزردن پیامبر با اعمال زشت، باید پرهیز کرد.

روایت شده است که: أَنَّ أَعْمَالَ الْعِبَادِ تُعْرَضُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ وَ عَلَى الْأَئِمَّةِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ كُلِّ يَوْمٍ أَبْرَارِهَا وَ فُجَّارِهَا

1 - 26 بصائر الدرجات: 424 ب 4 ضمن حدیث 3 عن أبي بصير، تفسير العياشي: 2/109 ح 122 عن أبي بصير باختلاف، معاني الأخبار: 392 كما في البصائر وفيه زيادة: وَ سَكَتَ، قَالَ أَبُو بَصِيرٍ: إِنَّمَا عَنِ الْأَئِمَّةِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ، وَ سَائِلِ الشَّيْعَةِ: 16/109 ب 101 ح 21110 و بحار الأنوار: 23/340 ب 20 ح 16 عن المعاني، بحار الأنوار: 17/150 ب 17 ح 48 عن البصائر، مستدرک الوسائل: 12/162 ب 100 ح 13783-3 عن العياشي.

فَاَحْذَرُوا وَذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ (1) _ خوبی ها و بدی های اعمال بندگان هر روز صبح بر پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم و ائمه علیهم السلام عرضه می شود، بنابراین بر حذر باشید. و این همان سخن خداوند عزوجل است وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ .

نکات: 1- به یقین، اعمال بندگان به پیامبر و امامان معصوم علیهم السلام عرضه می شود.

2- زمان عرضه اعمال هر روز است.

3- باید از عرضه اعمال ناشایست به آنان حذر کرد.

ابو بصیر از امام جعفر صادق علیه السلام نقل می کند که حضرت فرمودند: تُعْرَضُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ أَعْمَالُ الْعِبَادِ كُلِّ صَبَاحٍ أَبْرَارِهَا وَ فُجَّارِهَا فَاحْذَرُوا، وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ: اِعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ (2) _ هر روز صبح خوبی و بدی اعمال بندگان بر پیامبر خدا عرضه می شود. بنابراین بر حذر باشید. و این همان سخن خداوند است: اِعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ . سپس حضرت سکوت فرمودند.

نکات: 1- اعمال بر پیامبر عرضه می شود.

2- هر بامداد عرضه می شود.

3- اعمال خوب و بد عرضه می شود.

1- 27- من لایحضره الفقیه: 1/191 باب النوادر... ح 583، وسائل الشیعة: 16/109 ب 101 ح 21109 عن الفقیه.

2- 28- بصائر الدرجات: 428 ب 5 ح 7، الکافی: 1/219 باب عرض الأعمال... ح 1، وسائل الشیعة: 16/107 ب 101 ح 21102 و بحار الأنوار: 17/131 ب 17 ح 3 عن الکافی، بحار الأنوار: 23/346 ب 20 ح 44 عن البصائر.

4- باید حذر کرد از اینکه... .

عبدالرحمان بن کثیر از امام صادق علیه السلام درباره این کلام خدا قُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ پرسید، فرمودند: هُمْ الْأَيُّمَةُ تُعْرَضُ عَلَيْهِمْ أَعْمَالُ الْعِبَادِ كُلَّ يَوْمٍ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ (1) آنان (مقصود خداوند از «مؤمنون») ائمه هستند که اعمال بندگان هر روز تا روز قیامت بر آنان عرضه می شود.

نکات: 1- مقصود از «مؤمنون» در آیه، امامان معصوم هستند.

2- مسئول نظارت بر اعمال مردم، امامان معصوم هستند.

3- زمان عرضه به آنان، هر روز است.

4- پایان زمان عرضه اعمال به ایشان، روز قیامت است.

5- تا روز قیامت، نظام امامت امامان معصوم و گواه بودن آنان از جانب خداوند، ادامه خواهد داشت.

يعقوب بن شعيب ميثمي گوید: از امام جعفر صادق علیه السلام درباره این سخن خداوند عزوجل قُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ . پرسیدم، حضرت فرمودند: هُمْ الْأَيُّمَةُ (2) آنان (مقصود از «مؤمنون») ائمه هستند.

نکات: مقصود خداوند از واژه «مؤمنون» در این حدیث و دو حدیث پس از آن، امامان معصوم، بیان شده اند. برید عجلای گوید: نزد امام جعفر صادق علیه السلام بودم. از

1- 29- بصائرالدرجات: 427 ب 5 ح 4، عنه البحار: 23/345 ب 20 ح 41.

2- 30- بصائرالدرجات: 427 ب 5 ح 3 و ص 428 ب 5 ح 11، الكافي: 1/219 باب عرض الأعمال... ح 2، تفسيرالعیاشی: 2/109 ح 125، محاسبة النفس: 17 ب 3 عن الكافي و دلائل الحميري و كتاب تفسير القرآن لابن عقدة و تفسير ما نزل في أهل البيت عليهم السلام لمحمد بن العباس بن مروان، وسائل الشيعة: 16/107 ب 101 ح 21104 و ص 113 ح 21122 عن الكافي و البصائر، بحار الأنوار: 23/345 ب 20 ح 40 و ص 351 ح 68 و ص 353 ح 73 عن البصائر و العیاشی و محاسبة النفس.

حضرت درباره این سخن خدا که می فرماید قُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ پرسیدم. حضرت فرمود: إِيَّاْنَا عَنِّي (1) _ مقصود خداوند (از «مؤمنون») ما هستیم.

بیان حضرت امام علی بن موسی الرضا علیه السلام

محمد بن فضیل از حضرت امام علی الرضا علیه السلام نقل می کند که از حضرت درباره این سخن خداوند تبارک و تعالی قُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ پرسیدم، حضرت فرمودند: يُعْرَضُ عَلَيَّ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَّمَ أَعْمَالُ أُمَّتِهِ كُلِّ صَبَاحٍ أَبْرَارِهَا وَفُجَّارِهَا فَاحْذَرُوا (2) _ خوبی ها و بدی های اعمال مسلمانان هر صبح گاه به پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم عرضه می شود. بنابراین بر حذر باشید.

نکات: 1- امام رضا علیه السلام موضوع عرضه اعمال بر پیامبر خدا را برگرفته از آیه کریمه، اعلام می کنند.

2- از «سین» در کلمه «فَسَيَرَى اللَّهُ» چنین استفاده می کنند که هر بامداد اعمال بر پیامبر، عرضه می شود.

3- اعمال نیکو و ناپسند، همه عرضه می شوند.

4- امام رضا علیه السلام نیز می فرماید بر حذر باشید.

5- نکات این حدیث و سه حدیث بعد از آن، همسان است.

احمد بن عمیر از امام علی الرضا علیه السلام نقل می کند که از

1- 31- بصائر الدرجات: 427 ب 5 ح 1، وسائل الشیعة: 16/113 ب 101 ح 21121 عن البصائر، محاسبة النفس: 17 ب 3 عن کتاب تفسیر القرآن لابن عمدة باسناده إلى یزید بن معاویة العجلی، عنه علیه السلام، الأمالی للطوسی: 409 المجلس 14 ح 918-66 عن ابن أذينة عنه علیه السلام مثله باختلاف، المناقب: 4/400 عروة بن أذينة عنه، بحار الأنوار: 23/339 ب 20 ح 10 و وسائل الشیعة: 16/111 ب 101 ح 21115- عن الأمالی، البحار: 23/337 ب 20 ح 6 عن المناقب.

2- 32- تفسیر العیاشی: 2/109 ح 123، بصائر الدرجات: 425 ب 4 ح 6 عن محمد بن الفضیل، عن الصادق علیه السلام مثله باختلاف، مستدرک الوسائل: 12/162 ب 100 ح 13784-4 عن العیاشی و لیس فیہ: فأحذروا.

حضرت درباره این سخن خدای عزوجل اِعْمَلُوا فَيَسِّرَ اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ پرسیده شد، حضرت فرمودند: إِنَّ أَعْمَالَ الْعِبَادِ تُعْرَضُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ كُلَّ صَبَاحٍ أَبْرَارَهَا وَفَجَارَهَا فَأَحْذَرُوا (1) _ همانا خوبی ها و بدی های اعمال بندگان هر صبح گاه بر پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم عرضه می شود. بنابراین بر حذر باشید.

حسن بن علی الوشاء گوید: شنیدم حضرت امام رضا علیه السلام می فرمودند: إِنَّ الْأَعْمَالَ تُعْرَضُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَّمَ أَبْرَارَهَا وَفَجَارَهَا (2) _ همانا خوبی ها و بدی های اعمال بر پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم عرضه می شود.

مسلم گوید: از امام درباره این سخن خداوند عزوجل پرسیدم: اِعْمَلُوا فَيَسِّرَ اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ حضرت فرمودند: أَعْمَالُ الْعِبَادِ تُعْرَضُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَّمَ بَرِّهَا وَفَجَرُهَا (3) _ نیکی و بدی کارها بر پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم عرضه می شود.

عبدالله بن ابان زیات که کنیه عبدالرضا داشت، گوید: به امام رضا علیه السلام عرضه داشتیم: خداوند را برای من و خانواده ام بخوانید. (به من و خانواده ام دعا کنید). حضرت فرمودند: أَوْ لَسْتُ أَفْعَلُ؟! وَاللَّهِ إِنَّ أَعْمَالَكُمْ لَتُعْرَضُ عَلَيَّ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَ لَيْلَةٍ _ آیا من چنین نمی کنم؟

- 1- 33- بصائر الدرجات: 424 ب 4 ح 2، وسائل الشیعة: 16/112 ب 101 ح 21118 و بحار الأنوار: 23/343 ب 20 ح 30 عن البصائر.
 2- 34- بصائر الدرجات: 425 ب 4 ح 7 و الکافی: 1/220 باب عرض الأعمال... ح 6، بحار الأنوار: 17/150 ب 17 ح 49 عن البصائر،
 وسائل الشیعة: 16/107 ب 101 ح 21103 و بحار الأنوار: 17/131 ب 17 ح 4 عن الکافی.
 3- 35- بصائر الدرجات: 425 ب 4 ح 8.

به خدا سوگند! همانا اعمال شما هر روز و شب بر من عرضه می شود. این بیان حضرت نزد من شگفت و عظیم آمد؛ از این رو حضرت فرمودند: **أَمَا تَقْرَأُ كِتَابَ اللَّهِ قُلْ اَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ؟! (1)** آیا کتاب خدا را نخوانده ای قُلْ اَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ؟!

نکات: 1- دعای امام رئوف، پیروان نیکوکار و خاندان آنان را فرا می گیرد.

2- مسأله عرض اعمال، چنان یقینی است که امام رضا علیه السلام قسم جلاله به ذات باری تعالی می خورند.

3- زمان عرضه اعمال به امام معصوم زمان، هر روز و شب است.

4- «فاء» در کلمه «فَسَيَرَى» نشان دهنده فوریت در اطلاع یافتن است.

محمد بن فضیل از حضرت امام رضا علیه السلام نقل می کند که حضرت درباره این آیه **قُلْ اَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ** فرمود: **نَحْنُ هُمْ (2)** ما («مؤمنون») هستیم.

نکات: «مؤمنون» در آیه کریمه، امامان معصوم هستند.

آیه های دَوَم و سَوَم

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا

1- 36- بصائر الدرجات: 429 ب6 ح2، الكافي: 1/219 باب عرض الأعمال... ح4 عن عبد الله بن أبان الزيات و كان مكينا عند الرضا عليه السلام... بحار الأنوار: 23/347 ب20 ح47 عن البصائر، وسائل الشيعة: 16/108 ب101 ح21106 عن الكافي.

2- 37- بصائر الدرجات: 427 ب5 ح5، وفيه: ح6 عن الحسين بن بشار، عن أبي الحسن عليه السلام مثله، بحار الأنوار: 23/346 ب20 ح42 عن البصائر.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا - اي پیامبر! همانا ما تو را شاهد و بشارت دهنده و ترساننده (از نافرمانی و عذاب) فرستادیم (1). ﴿

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا - ما تو را شاهد و بشارت دهنده و ترساننده فرستادیم (2). ﴿

بیان صادق آل محمد صلوات الله و سلامه علیهم

سماعه گوید: از امام جعفر صادق علیه السلام شنیدم که به مردی می فرمود: مَا لَكُمْ تَسُوءُونَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ؟ - شما را چه می شود که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم را آزار

1- (33) سوره احزاب: آیه 46

2- (48) سوره فتح: آیه 9

می دهید؟! آن مرد به حضرت عرضه داشت: فدایت شوم! چگونه آن حضرت را می آزاریم؟ حضرت فرمود: **أَمَا تَعْلَمُونَ أَنَّ أَعْمَالَكُمْ تُعْرَضُ عَلَيْهِ فَإِذَا رَأَى فِيهَا مَعْصِيَةً (لِلَّهِ) (1) سَاءَ ذَلِكَ؟! فَلَا تَسُوءُوا رَسُولَ اللَّهِ وَ سَرُّوهُ (2)** _ مگر نمی دانید که اعمال شما به آن حضرت عرضه می شود. از این رو چون در آن (یک) نافرمانی خدا را مشاهده فرماید، آن گناه حضرت را می آزارد. بنابراین رسول خدا را آزار ندهید و ایشان را شادمان کنید.

نکات: 1- پیامبر از اعمال زشت ما، آزرده خاطر می شوند و ایشان پس از شهادت نیز از بابت اعمال امت نگران اند.

2- کارهای ناپسند ما، توانایی آزرده شدن ایشان و کارهای پسندیده ما توانایی خشنود کردن ایشان را دارد.

3- مبدا کارهایی انجام دهیم که موجب اذیت ایشان شود: **إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا** _ همانا کسانی که خدا و پیامبرش را می آزارند خداوند آنان را در دنیا و آخرت لعنت فرموده و برای آنان عذابی بسیار خوار کننده آماده ساخته است (3). ()

4- امام را امر به خشنود کردن پیامبر، با انجام کارهای پسندیده می فرماید.

آیه های چهارم و پنجم

وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَ وُضِعَ الْكِتَابُ وَ ...

لَكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ ...

وَ كَذ

1- 38- فی الأمالی و الزهد.

2- 39- الکافی: 1/219 باب عرض الأعمال علی النبی والأئمة صلوات الله علیهم ح3، بصائر الدرجات: 445 ح8 مثله باختلاف یسیر، الأمالی للمفید: 196 المجلس 23 ح29، کتاب الزهد لحسین بن سعید الأهوازی: 16 ب2 ح32 كما فی الأمالی باختلاف یسیر، مشکاة الأنوار: 71 الفصل 3 كما فی الکافی باختلاف، وسائل الشیعة: 16/107 ب101 ح21105 عن الکافی، مستدرک الوسائل: 12/163 ب100 ح13787-7 عن الأمالی.

3- (33) سوره احزاب: آیه 58.

وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ _ وزمین با نور مرئی اش روشن خواهد شد و کتاب (گزارش مکتوب اعمال) نهاده شود و پیامبران و گواهان آورده شوند و میان آنان (مردم) به حق داوری شود در حالی که به آنان ظلم نشود(1). ()

...يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ، وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا... _ هرکس که مشیت خداوند اقتضا کند، به راه راست هدایت فرماید و همان طور، (طبق مشیت الهی) شما (رهروان صراط مستقیم) را، امتی وسط (عدالت پیشه) قرار دادیم، تا گواهان بر مردم باشید و پیامبر گواه بر

شما باشد... (1).

بیان خاتم الانبیا صلی الله علیه و آله و سلم

سلمان از پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم در مورد کسانی که خداوند درباره آنان می فرماید لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَيَّ النَّاسِ، پرسید. حضرت فرمودند: هُمْ ثَلَاثَةٌ عَشْرَ رَجُلًا خَاصَّةً، أَنَا وَ أَخِي عَلِيٌّ وَ أَحَدَ عَشَرَ مِنْ وُلْدِهِ (2) _ آنان تنها سیزده مرد هستند، من و برادرم علی و یازده تن از فرزندان او.

نکات: گواهان بر مردم، منحصر در چهارده معصوم است.

بیان مولی الموحدين امیرالمومنین علیه السلام

سلیم بن قیس گوید: شنیدم حضرت علی بن ابی طالب علیه السلام فرمود: ... فَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ الشَّاهِدُ عَلَيْنَا وَ نَحْنُ شُهَدَاءُ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ وَ حُجَّتُهُ فِي أَرْضِهِ، وَ نَحْنُ الَّذِينَ عَنِ اللَّهِ بِقَوْلِهِ وَ كَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَيَّ النَّاسِ وَ يَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ، فَلِكُلِّ زَمَانٍ مِنْ إِمَامٍ شَاهِدٌ عَلَى أَهْلِ زَمَانِهِ. (3) _ ... پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم بر ما (امامان) گواه است و ما گواهان خداوند بر بندگان او و حجت خداوند در زمین هستیم و ما همان مقصود خداوند از این کلام او هستیم وَ كَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَيَّ النَّاسِ وَ يَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا .

1- (2) سوره بقره: آیه 143 و 144.

2- 40- الصراط المستقیم: 2/118 فصل 3 قال: وفي كتاب كشف الحيرة.

3- 41- كتاب سليم بن قيس: 88هـ ح 54.

بنابراین برای هر زمان، گواهی از ما اهل بیت بر اهل زمان خودش، وجود دارد....

سلیم بن قیس هلالی از حضرت علی علیه السلام نقل می کند که فرمودند: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى إِيَّانَا عَنَى بِقَوْلِهِ لِيَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلِيٍّ النَّاسِ وَ يَكُونُ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيداً ، فَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ شَاهِدٌ عَلَيْنَا وَنَحْنُ شُهَدَاءُ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ وَحُجَّتُهُ فِي أَرْضِهِ، وَنَحْنُ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ جَلَّ اسْمُهُ فِيهِمْ: وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِيَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلِيٍّ النَّاسِ وَ يَكُونُ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيداً (1) _ همانا خدای متعال ما را در این آیه قصد نموده است لِيَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلِيٍّ النَّاسِ وَ يَكُونُ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيداً . بدین جهت پیامبر خدا گواه بر ما (اهل بیت) است و ما گواهان خداوند بر مخلوقات او و حجت او در زمین هستیم. و ما همان کسانی هستیم که خداوند جلّ اسمه درباره آنان فرموده است وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِيَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلِيٍّ النَّاسِ وَ يَكُونُ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيداً .

نکات: 1- گواه الهی بر امامان معصوم، پیامبر خداست.

2- گواه و حجت خداوند بر مردم، حضرات ائمه معصومین هستند.

3- تمامی امت مقصود آیه نیستند بلکه منحصر در امامان منصوب از جانب خداوند است.

1 - 42- کتاب سلیم بن قیس: 944 ح 80، المناقب: 3/87 و شواهد التنزیل: 1/119 ح 129 عن سلیم، بحار الأنوار: 22/441 ب 14 و ج 23/334 ب 20 عن الشواهد و ج 35/389 ب 19 عن سلیم.

4- هیچ زمانی خالی از گواه از جانب خداوند متعال نیست.

5- همچنانکه ائمه طاهرین بر جهانیان گواه هستند، پیامبر نیز بر آنان گواه است.

بیان حضرت امام زین العابدین علیه السلام

امام زین العابدین علیه السلام درباره «شهداء» در آیه: لَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ، فرمود: نَحْنُ هُمْ (1) _ (مقصود از شهداء، گواهان) ما اهل بیت هستیم.

نکات: مصداق «شهداء» در آیه کریمه، ائمه معرفی شده اند. امام محمد باقر علیه السلام درباره این کلام خدای متعال وَ كَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا، فرمودند: مِنْ شَهِيدٍ عَلَى كُلِّ زَمَانٍ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فِي زَمَانِهِ وَ الْحَسَنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي زَمَانِهِ وَ الْحُسَيْنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي زَمَانِهِ وَ كُلُّ مَنْ يَدْعُو مِنِّي إِلَى اللَّهِ تَعَالَى (2) _ از ما اهل بیت بر هر زمان، شهید و گواهی وجود دارد. علی بن ابی طالب علیه السلام در زمان خودش، گواه بر اهل زمان خود، و امام حسن و امام حسین علیهما السلام و هر یک از ما اهل بیت که دعوت به امر خداوند متعال کند (امام از جانب خداوند باشد)، در زمان خود، شهید و گواه است.

نکات: 1- مراد از «شهداء» امامان منصوب و معصوم، هستند.

1- 43- المناقب: 4/129، عنه: 23/350 ب 20 ح 59.

2- 44- تفسیر فرات الكوفي: 62 ح 62- 27، عنه: 23/337 ب 20 ح 7.

2- هیچ زمانی، خالی از معصوم - که گواه بر اعمال مخلوقات باشد - نیست.

امام محمد باقر علیه السلام درباره آیه وَ كَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَ يُكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا فرمودند: عَدْلًا - امت وسط، یعنی عدل (اعتدال گر و عدالت پیشه)، لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ، الْأُمَّةُ - مقصود از آن (گواهان) امامان هستند، وَ يُكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا؟ قال: عَلَى الْأَيْمَةِ (1) - و مقصود از «علیکم»، یعنی (پیامبر) بر امامان گواه است.

نکات: اضافه بر نکات حدیث قبل، مقصود از «امت وسط» امت عدالت پیشه است.

امام باقر علیه السلام درباره «شهداء» در آیه لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ، فرمودند: نَحْنُ هُمْ (2) - (شهداء، گواهان) ما اهل بیت هستیم.

نکات: مصداق «شهداء» در آیه کریمه، امامان معصوم معرفی شده اند.

عن برید بن معاویة العجلی، عن ابي جعفر عليه السلام قال قلت له: وَ كَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَ يُكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا؟ قال: نَحْنُ الْأُمَّةُ الْوَسْطَى، وَ نَحْنُ شُهَدَاءُ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ، وَ حُجَّتُهُ فِي أَرْضِهِ. (3)

عن برید العجلی قال: سألت أبا جعفر عليه السلام عن قول الله تبارك و تعالی وَ كَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَ يُكُونَ الرَّسُولُ

1- 45- بصائر الدرجات: 82 ب 13 ح 4، عنه: 23/342 ب 20 ح 25.

2- 46- المناقب: 4/179، عنه: 23/350 ب 20 ح 61.

3- 47- تفسیر العیاشی: 1/62 ح 110.

عَلَيْكُمْ شَهِيداً؟ قَالَ: نَحْنُ أُمَّةُ الْوَسْطِ، وَنَحْنُ شُهَدَاءُ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ، وَحُجَّتُهُ فِي أَرْضِهِ. (1)

عن بريد بن معاوية قال: قلت لأبي جعفر عليه السلام قول الله تعالى: وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ قَالَ: نَحْنُ الْأُمَّةُ الْوَسْطُ، وَنَحْنُ شُهَدَاءُ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ، وَحُجَّتُهُ فِي أَرْضِهِ. (2)

بريد بن معاوية مي گوید: از امام باقر عليه السلام درباره «شهداء» (گواهان) در این فرمایش خداوند متعال: وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيداً، پرسیدم، حضرت فرمودند: مقصود از آن (امت وسط) ما (امامان) هستیم. و ما گواهان خداوند بر آفریدگانش و حجّت های او در زمین هستیم. ابوبصیر از امام صادق عليه السلام درباره «شهداء» در آیه وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيداً نقل می کند که حضرت فرمودند: نَحْنُ الْأُمَّةُ الْوَسْطُ، وَنَحْنُ شُهَدَاؤُهُ عَلَى خَلْقِهِ، وَحُجَّتُهُ فِي أَرْضِهِ. (3) امت وسط، ما هستیم و گواهان خداوند بر آفریدگانش و حجّت او در زمین، ما هستیم.

بريد عجلي گوید: از امام صادق عليه السلام درباره کلام خدای عزوجل وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيداً پرسیدم، فرمود: نَحْنُ الْأُمَّةُ الْوَسْطُ وَ

1- 48- بصائر الدرجات: 63 ب 3 ح 11، المناقب: 4/179، البهار: 23/351 ب 20 ح 62 عن المناقب.

2- 49- بصائر الدرجات: 82 ب 13 ح 3.

3- 50- بصائر الدرجات: 83 ب 13 ح 5، تفسیر فرات الکوفی: 62 ح 62- 26 عن محمد بن علی، عنه عليه السلام مثله وفيه: وَنَحْنُ شُهَدَاءُ اللَّهِ، البهار: 24/157 ب 46 ح 18 عن الفرات.

نَحْنُ شُهَدَاءُ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ وَحُجْبُهُ فِي أَرْضِهِ... (1) _ اَمّت وسط، ما هستيم و ما گواهان خداوند بر آفریدگان او و حجّت هاي او در زمين هستيم... .

نکات: نکته قابل توجه در پنج حدیث گذشته این است که گروه عدالت پیشه و گواه بر خلق و حجّت هاي الهي در زمين، تنها حضرات معصومين هستند.

ابوبصير از امام صادق عليه السلام درباره «شهداء» در آیه وَ كَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ نقل مي کند که فرمودند: نَحْنُ الشُّهَدَاءُ عَلَى النَّاسِ بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ وَ مَا صَدَّيْعُوا مِنْهُ (2) _ ما هستيم گواهان (خداوند) بر مردم به آنچه که از حلال و حرام نزد آنان است (انجام مي دهند) و آنچه را که از آن ضايع نموده اند (حرمت آن را نگه نداشته اند).

نکات: مقصود از «شهداء» در آیه کریمه، امامان معصوم مي باشند که همان گواهان خداوند هستند بر حلال و حرامی که نزد مردم است و آنچه را که از آن ضايع نموده اند.

عمر بن حنظله گوید: از امام صادق عليه السلام درباره شهداء در آیه وَ كَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَ يَكُونُ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا، پرسیدم، حضرت فرمودند: هُمُ الْأَيُّمَةُ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ (3) _ آنان (شهداء) امامان هستند.

ولي الله عين الله است

-
- 1- 51- الكافي: 1/190 باب في أنّ الأئمة شهداء الله ح2، عنه البحار: 23/336 ب20 ح2.
- 2- 52- بصائر الدرجات: 82 ب13 ح1، و فيه: 516 ب18 ح45 بسند آخر عن أبي بصير مثله و ليس فيه: نَحْنُ الشُّهَدَاءُ عَلَى النَّاسِ، تفسير العياشي: 1/63 ح113- كروايته الثانية، بحار الأنوار: 23/343 ب20 ح27 عن البصائر بروايته الاولى.
- 3- 53- بصائر الدرجات: 82 ب13 ح2، عنه البحار: 23/343 ب20 ح28.

ابوبکر حضرت می گوید: امام صادق علیه السلام به من فرمودند: یا اَبَا بَكْرٍ! مَا يَخْفَى عَلَيَّ شَيْءٌ مِنْ بِلَادِكُمْ (1)۔ ای ابابکر! هیچ چیزی از سرزمین های شما بر من پوشیده نیست.

نکات: تمام سرزمین ها، تحت اشراف و آگاهی ولی معصوم است.

علی بن احمد بن محمد از پدرش نقل می کند که او گفت: من و صفوان، نزد امام کاظم علیه السلام بودیم. حاضران امام و فضیلت او را یاد کردند. امام کاظم فرمودند: إِنَّمَا مَنزِلَةُ الْإِمَامِ فِي الْأَرْضِ بِمَنزِلَةِ الْقَمَرِ فِي السَّمَاءِ وَفِي مَوْضِعِهِ، هُوَ مُطَّلِعٌ عَلَى جَمِيعِ الْأَشْيَاءِ كُلِّهَا (2)۔ همانا منزلت امام در زمین مانند منزلت ماه است در آسمان و در جایگاه او. او (امام) بر تمامی چیزها آگاهی دارد.

نکات: 1- در تشبیه معقول به محسوس، اشاره به این نکته رفته است که آگاهی یافتن امام نیازی به قرب مسافت مادی ندارد.

2- امام معصوم بر تمامی مخلوقات در هر کجا که باشند، اشراف دارد.

اسماعیل بن مهران می گوید: من و احمد بن نصر نزد حضرت امام رضا علیه السلام بودیم. سخن از امام به میان رفت. در این حال

1- 54- بصائر الدرجات: 442 ب 12 ح 7، بحار الأنوار: 26/136 ب 8 ح 13 عن البصائر.

2- 55- بصائر الدرجات: 443 ب 12 ح 8، بحار الأنوار: 26/136 ب 8 ح 14 عن البصائر.

امام رضا علیه السلام فرمودند: إِنَّمَا هُوَ مِثْلُ الْقَمَرِ يَدُورُ فِي كُلِّ مَكَانٍ أَوْ تَرَاهُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ (1)۔ به درستی که امام مانند ماه است که در هر مکان دور می زند یا او را از هر مکانی می بینی.

حضرت امام رضا علیه السلام فرمودند: لَنَا أَعْيُنٌ لَا تُشْبِهُ أَعْيُنَ النَّاسِ، وَفِيهَا نُورٌ لَيْسَ لِلشَّيْطَانِ فِيهِ شَرِكٌ (2)۔ برای ما (امامان) چشمانی است که شبیه به چشمان مردم نیست، و در آن نوری است که شیطان در آن شریک نیست.

امام رضا علیه السلام فرمودند: لَنَا أَعْيُنٌ لَا تُشْبِهُ أَعْيُنَ النَّاسِ وَفِيهَا نُورٌ لَيْسَ لِلشَّيْطَانِ فِيهَا نَصِيبٌ (3)۔ برای ما (امامان) چشمانی است که شبیه به چشمان مردم نیست و در آن نوری است که شیطان از آن بهره ای ندارد.

نکات: 1- از دو حدیث بالا استفاده می شود که بینش امامان مانند سایرین نیست و چیزی از دید آنان مخفی نیست به سبب نوری که در دیدگان ایشان قرار دارد.

2- آن بینش و نور برای شیطان قابل بهره برداری نیست.

اعمال عرشیان و فرشیان بر امام پوشیده نیست

1- 56- بصائر الدرجات: 443 ب 12 ح 9، البحار: 26/136 ب 8 ح 15 عن البصائر.

2- 57- بصائر الدرجات: 419 ب 1 ح 1، بحار الأنوار: 24/126 ح 3 عن البصائر.

3- 58- الأمالي للشيخ الطوسي: 245 المجلس 9 ح 427-19، بحار الأنوار: 26/66 ب 2 ح 3 عن الأمالي.

امام محمد باقر علیه السلام فرمودند: إِنَّ الْإِمَامَ مِنْ لَيْسَ مَعَ الْكَلَامِ فِي بَطْنِ أُمِّهِ حَتَّى إِذَا سَقَطَ عَلَى الْأَرْضِ أَتَاهُ مَلَكٌ فَيَكْتُبُ عَلَى عَضُدِهِ الْأَيْمَنِ: وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدَّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ، حَتَّى إِذَا شَبَّ رَفَعَ اللَّهُ لَهُ عَمُودًا مِنْ نُورٍ يَرَى فِيهِ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا لَا يُسْتَرُّ عَنْهُ مِنْهَا شَيْءٌ (1) _ همانا امام از ما (آل محمد صلوات الله و سلامه عليهم) به یقین کلام را در حالی که در شکم مادر است، می شنود. پس آنگاه که بر روی زمین قرار گرفت، فرشته ای نزد او می آید. سپس بر روی بازوی راست حضرت می نویسد: وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدَّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ تا آن گاه که امام به دوران جوانی رسید، خداوند برای او ستونی از نور را بالا می برد که در آن دنیا و آنچه را که در آن است، می بیند و هیچ چیزی از دنیا و آنچه در آن است، از امام مخفی نمی ماند.

نکات: 1- امامان، نظاره گر تمامی دنیا و آنچه در آن است، می باشد و هیچ چیزی از آنان پوشیده نیست.

2- نکات حدیث قبل، شامل این حدیث نیز می شود.

امام محمد باقر علیه السلام فرمودند: لَا تَكَلَّمُوا فِي الْإِمَامِ (فَإِنَّ الْإِمَامَ) (2) يَسْمَعُ الْكَلَامَ وَهُوَ جَنِينٌ فِي بَطْنِ أُمِّهِ فَإِذَا وَصَعَتْهُ كَتَبَ الْمَلَكُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ: وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدَّلَ لِكَلِمَاتِهِ فَإِذَا قَامَ بِالْأَمْرِ رَفَعَ اللَّهُ لَهُ فِي كُلِّ بَلَدٍ مَنَارًا يَنْظُرُ بِهِ إِلَى أَعْمَالِ الْخَلَائِقِ (3)

1- 59- بصائر الدرجات: 435 ب 8 ح 3، بحار الأنوار: 26/133 ب 8 ح 2 عن البصائر.

2- 60- في البحار.

3- 61- بصائر الدرجات: 436 ب 9 ح 6، بحار الأنوار: 25/45 ب 2 ح 21 عن البصائر.

درباره امام سخن نگویید. همانا امام کلام را می شنود در حالی که جنینی در شکم مادرش است. آنگاه که مادر او را به دنیا آورد، فرشته در میان دو چشم او می نویسد وَ تَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدَّلَ لِكَلِمَاتِهِ . چون امامت بر عهده ایشان قرار گرفت، خداوند برای او در هر شهری، ستونی قرار می دهد که به وسیله آن بر اعمال مخلوقات، نظر می افکند.

نکات: اضافه بر نکات حدیث قبل، نباید درباره امامت بدون اطلاع سخن گفت زیرا شناخت امام و منزلت ها و ویژگی های ایشان، فراتر از درك ماست.

اسحاق قمي گوید: خدمت امام محمدباقر علیه السلام عرضه داشتم: فدایت شوم! منزلت امام چیست؟ امام فرمودند: يَسْمَعُ فِي بَطْنِ أُمَّهِ فَإِذَا وَصَلَ إِلَى الْأَرْضِ كَانَ عَلَى مَنْكِبِهِ الْأَيْمَنِ مَكْتُوبًا: وَ تَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدَّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ثُمَّ يَبْعَثُ أَيْضًا لَهُ عَمُودًا مِنْ نُورٍ مِنْ تَحْتِ بَطْنَانِ الْعَرْشِ إِلَى الْأَرْضِ يَرَى فِيهِ أَعْمَالَ الْخَلَائِقِ كُلِّهَا ثُمَّ يَتَسَعَّبُ لَهُ عَمُودٌ آخَرٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِلَى أُذُنِ الْإِمَامِ كُلَّمَا احتاج إِلَى مَزِيدٍ أُفْرِغَ فِيهِ إِفْرَاغًا(1) _ در حالی که درون شکم مادرش است، می شنود، و آن هنگام که به دنیا آمد، بر شانه راست ایشان نوشته شده است: وَ تَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدَّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ . سپس برای او از زیر درون عرش تا

1-62- بصائر الدرجات: 442 ب 12 ح 6، بحار الأنوار: 26/135 ب 8 ح 12 عن البصائر.

زمین، ستونی از نور قرار داده شود که در آن کارهای همه مخلوقات را می بیند. سپس از نزد خداوند برای او ستون دیگری از نور تا گوش امام منسحب می شود، و هر چه را که امام نیاز به اطلاعات بیشتری درباره آن دارد، در آن قرار داده می شود، قرار دادنی (بی نظیر و تمام).

نکات: 1- اضافه بر نکات احادیث قبل، منبع اطلاعات امام معصوم از درون عرش الهی تا زمین قرار داده شده است و چیزی در محدوده عرش تا فرش از امام پوشیده نیست.

2- هرگاه امام معصوم، نیاز به آگاهی یافتن از چیزی داشته باشد، بی درنگ اطلاعات کامل درباره آن، از جانب خداوند متعال به ایشان داده می شود.

امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند: **الإمامُ يَسْمَعُ الصَّوْتَ فِي بَطْنِ أُمِّهِ فَإِذَا سَقَطَ إِلَى الْأَرْضِ كُتِبَ عَلَى عَضُدِهِ الْأَيْمَنِ: وَ تَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدَّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ، فَإِذَا تَرَعَرَ نُصِبَ لَهُ عَمُودٌ مِنْ نُورٍ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ يَرَى بِهِ أَعْمَالَ الْعِبَادِ (1)** _ همانا امام در حالی که در شکم مادر است، صدا را می شنود. آنگاه که بر روی زمین قرار می گیرد (به دنیا می آید)، بر بازوی راست ایشان، این آیه کریمه نوشته می شود **وَ تَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدَّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ** _ و کلمه پروردگارت از

1-63- بصائرالدرجات: ۴۳۱ ب ۷ ح 3، بحار الأنوار: ۲۵/۳۹ ب ۲ ح 7 عن البصائر.

روی راستی و عدالت تمام شد، هیچ تبدیل کننده ای برای کلمات او نیست و اوست شنوای دانا . سپس آنگاه که به حرکت درآید، برای او ستونی از نو که از آسمان تا زمین است، قرار داده می شود که به وسیله آن اعمال بندگان را می بیند.

نکات: 1- امامان معصوم بنابر موهبت الهی از زمانی که در شکم مادر هستند، صداها را می شنوند.

2- ایشان کلمه تائمه الهی هستند که هرگز تغییر و تبدیلی در آن صورت پذیرفته و شنوا و آگاه است.

3- بنابر عنایت الهی، امامان معصوم علیهم السلام از هنگام ولادت، بیننده اعمال بندگان هستند.

4- اطلاع ایشان از اعمال، دربرگیرنده تمامی ابعاد است.

محمد بن مروان گوید: از امام صادق علیه السلام شنیدم می فرمود: إِنَّ الْإِمَامَ يَسْمَعُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ فَإِذَا وُلِدَ خُطَّ بَيْنَ كَتِفَيْهِ: وَ تَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدَّلَ لِكَلِمَاتِهِ ، فَإِذَا صَارَ الْأَمْرُ إِلَيْهِ جَعَلَ اللَّهُ لَهُ عَمُودًا مِنْ نُورٍ يُبْصِرُ بِهَا مَا يَعْمَلُ بِهِ أَهْلُ كُلِّ بَلَدَةٍ (1) _ همانا امام در شکم مادر می شنود. سپس آن هنگام که به دنیا آمدند، میان دو کتف حضرت نوشته شود وَ تَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدَّلَ لِكَلِمَاتِهِ . چون به امامت رسد، خداوند برای او ستونی از نور قرار دهد که به وسیله آن، آنچه را که اهل هر آبادی انجام می دهند،

1- 64- بصائر الدرجات: 437 ب 10 ح 2، بحار الأنوار: 26/134 ب 8 ح 7 عن البصائر.

می بیند.

نکات: اضافه بر نکات حدیث قبل، در این حدیث آغاز زمان آگاهی یافتن نسبت به اعمال مردم، از زمان امامت امام معصوم، عنوان شده است.

قابل توجه: این فرمایش اهل بیت که آغاز آگاهی یافتن ولی معصوم از اعمال بندگان، هنگام ولادت، زمان جوانی و آغاز امامت هر امام است، با هم تعارض ندارد بلکه بر این نکته تأکید دارد که امام یقیناً از هنگام ولادت و اضافه بر آن در حین جوانی و آغاز امامت، از جایگاه گواه بودن برخوردار هستند. جابر جعفی از حضرت امام زین العابدین علیه السلام روایت می کند که فرمود: شخصی اعرابی به مدینه آمد تا امام حسین علیه السلام را برای امامت بیازماید. چرا که از آن دلایل برای او ذکر شده بود. وقتی نزدیک مدینه رسید، استمناء کرد و داخل مدینه شد و با حالت جنابت به حضور امام حسین علیه السلام رسید. آن حضرت به وی فرمودند: أَمَا تَسَّ تَخِييَ يَا أَعْرَابِيَّ أَنْ تَدْخُلَ إِلَى إِمَامِكَ وَأَنْتَ جُنُبٌ؟! وَقَالَ: أَنْتُمْ مَعَاشِرَ الْعَرَبِ إِذَا دَخَلْتُمْ [خَلَوْتُمْ] خَصَخَصْتُمْ (1) _ ای اعرابی! شرم نمی کنی در حال جنابت نزد امام خود می آیی؟! شما عرب ها هرگاه داخل می شوید [خلوت می کنید]، استمناء می کنید! اعرابی

1- 65- فقال الأعرابي: يا مولاي! قد بلغت حاجتي مما جئت فيه، فخرج من عنده فاغتسل ورجع إليه فسأله عما كان في قلبه.. الخرائج والجرائج: 1/246 ب4، بحار الأنوار: 44/181 ب25 ح4 عن الخرائج، وسائل الشيعة: 2/212 ب16 ح1955 عن الخرائج باختصار.

گفت: منظوری که من برای آن آمده بودم معلوم شد. آنگاه رفت و پس از اینکه غسل کرد، نزد امام حسین آمد و درباره آنچه در قلب وی بود جویا شد.

نکات: 1- امام از امور شخصی پنهان از سایرین، آگاه است.

2- امام عمل آن اعرابی را ناپسند می شمارد.

هشدار امام جعفر صادق علیه السلام

سماعه گفت: خدمت امام صادق علیه السلام رسیدم. حضرت بدون سؤال فرمودند: ما هَذَا الَّذِي كَانَ بَيْنَكَ وَبَيْنَ جَمَالِكَ؟! إِيَّاكَ أَنْ تَكُونَ فَحَاشَا أَوْ صَخَاباً أَوْ لَعَاناً _ این چه کاری بود که با ساریان خود کردی؟! مبادا که ناسزاگو و داد و فریادکش و لعنت کننده باشی.

سماعه گفت: پس عرضه داشتیم: به خدا سوگند! این کار من بدان دلیل بود که آن ساریان به من ستم کرده بود. حضرت فرمودند: إِنْ كَانَ ظَلَمَكَ لَقَدْ أَزَيَّبْتَ عَلَيْهِ، إِنَّ هَذَا لَيْسَ مِنْ فِعَالِي وَلَا أَمْرٌ بِهِ شِيعَتِي. إِيَّاهُ تَعُدُّ (1) _ اگر او به تو ستم کرده بود، تو بر (ظلم) او افزودی. هر آینه این کردار از کردارهای من نیست و شیعیانم را به چنین کاری امر نمی کنم. از پروردگارت آمرزش بخواه و به آن کردار باز نگرد (آن کار را تکرار نکن). عرض کردم: از خدا آمرزش می خواهم و دیگر تکرار نمی کنم.

نکات: 1- امام از روابط اجتماعی ناشایست پیروان، ناخشنود

1-66- الكافي: 2/326 ح 14، عنه وسائل الشيعة: 16/33 ب 71 ح 20898 وفيه: سَخَّ أَبَا، كشف الغمة: 2/189 عن سماعه بن مهران، مجموعة ورام: 2/207 الجزء 2 سماعه، مناقب آل أبي طالب عليهم السلام: 4/224 عن سماعه باختصار، البحار: 47/128 ب 5 ضمن ح 175 عن المناقب.

می شود.

2- رفتار خشن و سوء رفتار با زیردستان را نیز نمی پسندد.

3- به ریز کردارها و گفتارهای ناشایست آگاهی کامل دارند.

4- امام صریحاً چنین رفتارهایی را از اعمال خود و شیعیان خود نمی دانند و هرگز پیروان خود را به آن امر نمی کنند.

5- امام انجام دهنده این اعمال را امر به استغفار و درخواست عفو الهی و تکرار نکردن این کارها می کنند.

ابو کهمس گفت: در مدینه ساکن منزلی بودم که دختری زیبا آنجا بود خیلی از او خوشم می آمد. يك شب به منزل برگشتم. در زدم. همان دختر در را باز کرد. من با دست سینه هایش را گرفتم. صبح فرداي آن شب خدمت حضرت صادق علیه السلام رسیدم فرمود: یا ابا (كَهْمَسِ) (1) تَبَّ إِلَيَّ اللَّهُ (عَزَّوَجَلَّ) (2) مِمَّا صَنَعْتَ الْبَارِحَةَ (3) _ اي ابا کهمس! از کاری که دیشب انجام دادی به درگاه خدای عزوجل توبه کن.

نکات: 1- امام از گناهان گذشته آگاهی دارد.

2- امام به توبه و تکرار نکردن گناه فرمان می دهند.

مهمزم گفت: در شهر مدینه منزلی گرفتم که دختری از آن صاحب آن منزل بود که من از او خوشم می آمد. يك شب در زدم. همین که در را باز کرد، سینه هایش را مالیدم. فردا صبح که خدمت حضرت

1- 67- في المصدر: أبا كَهْمَسِ.

2- 68- في: الدلائل.

3- 69- بصائر الدرجات: 242 ب 11 ح 1، دلائل الإمامة: 115 بسنده مثله، عيون المعجزات: 77 _ 78 عن البصائر، الثاقب في المناقب: 414 ح 350، الخرائج والجرائح: 2/727 ب 15 كما في البصائر باختصار، بحار الأنوار: 47/71 ب 5 ح 28 و مستدرک الوسائل: 14/272 ب 82 ح 16688-1 عن البصائر، وسائل الشيعة: 20/196 ب 105 ح 25413 عن الخرائج.

صادق علیه السلام رسیدم فرمود: یا مِهْزَمُ! اَیْنَ كَانَ أَقْصَىٰ أَثْرِكَ الْيَوْمَ؟_ ای مهزم! آخرین کاری که دیروز انجام دادی چه بود؟ گفتم: از مسجد بیرون نرفتم. فرمود: أَمَا تَعْلَمُ أَنَّ أَمْرَنَا هَذَا لَا يُنَالُ إِلَّا بِالْوَرَعِ؟! (1)_ مگر نمی دانی به ولایت ما خانواده نمی رسد مگر کسی که ورع و پرهیزگاری داشته باشد؟!

نکات: 1- اضافه بر نکته اول حدیث قبل، امام اعلام می فرماید که معرفت نسبت به امر امامت، جز با پاکدامنی به دست نمی آید.

2- برای شیعه بودن تنها اعتقاد کافی نیست، بلکه ایمان _ که عمل قلب است _ باید با تقوای عملی اعضا قرین باشد.

ابراهیم بن مهزم گفت: شبانگاه از نزد امام صادق علیه السلام خارج شدم. به خانه ام در مدینه رسیدم و مادرم همراهم بود و سخنی میان ما در گرفت و به او درشت گفتم. و بامداد فردای آن شب پس از نماز نزد آن حضرت رفتم و چون به حضور حضرت رسیدم، بی سابقه به من فرمود: یا أَبَا مِهْزَمٍ! مَا لَكَ وَ لِلْوَالِدَةِ أَغْلَظْتَ فِي كَلَامِهَا الْبَارِحَةَ؟! أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ بَطْنَهَا مَنْزِلٌ قَدْ سَكَنَتْهُ، وَأَنَّ حَجْرَهَا مَهْدٌ قَدْ غَمَزَتْهُ، وَ تَدْيِهَا وَعَاءٌ قَدْ شَرِبَتْهُ!! _ ای ابا مهزم! تو را با مادرت چه شده که دیشب با او درشت گفتی؟! آیا نمی دانی شکم او منزلی بوده که در آن جا گرفتی، و دامنش گهواره ای که تو را فشرده، و

1- 70- بصائر الدرجات: 243 ب 11 ذح 2، دلائل الإمامة: 116 بسنده عن مهزم مثله باختلاف يسير، إعلام الوری: 275 الفصل 3، المناقب: 4/226، الثاقب: 413 ح 348 مرسلا، وفيه : یا ابراهیم- بدل - یا مهزم.

پستانش ظرفی که تو از آن نوشیدی؟! گوید: گفتم: چرا، فرمود: **فَلَا تُغْلِظْ لَهَا (1)** _ پس با او درشتی نکن.

نکات: 1- اضافه بر نکات حدیث قبل، توجه به ارزش ها و جایگاه مادر الزامی است و پاداش احسان وی، درشت گویی نیست.

2- رفتار نیکو با مادر، فرمان امام معصوم است.

حارث بن حصیره گفت: مردی از کوفه به خراسان آمد و مردم را دعوت به امامت حضرت صادق علیه السلام کرد. گروهی پذیرفتند و عدّه ای منکر شدند. دسته سوم از روی پرهیزکاری (احتیاط)، توقف کردند (نه امامت حضرت را پذیرفتند و نه آن را رد کردند). هر دسته يك نفر را به نمایندگی خدمت آن جناب فرستادند. از این سه نفر همان کسی که نماینده دسته سوم یعنی پرهیزکاران بود، سخنور آنان به شمار می رفت و حرف می زد. یکی از همراهان او کنیزی داشت. نماینده دسته سوم در خلوت با او عمل نامشروع کرد. وقتی خدمت حضرت صادق علیه السلام رسیدند، همان مرد شروع به صحبت نموده گفت: آقا يك نفر از کوفه آمد و مردم را به پیروی از شما دعوت نمود. برخی پذیرفتند و گروهی منکر شدند و يك دسته نیز از روی ورع و پرهیزکاری توقف کردند.

امام فرمود: **فَمِنْ أَيِّ الثَّلَاثِ أَنْتَ؟** تو از کدام دسته هستی؟ عرض

1-71- بصائر الدرجات: 243 ب 11 ح 3، دلائل الإمامة: 116، المناقب: 4/221، الخرائج و الجرائح: 2/727 ب 15 کلهم مثله باختلاف، البحار: 47/72 ب 5 ح 32 و ج 70/76 ب 2 ح 70 عن البصائر، مستدرک الوسائل: 10/190 ب 75 ح 17969-11 عن البصائر باختلاف

کرد: از همان دسته متوقف و پرهیزکار. فرمود: فَأَيْنَ كَانَ وَرَعُكَ لَيْلَةَ كَذَا وَ كَذَا؟! (1) _ فلان شب چنین و چنانی پرهیزکاری تو کجا بود؟ آن مرد دست و پایش به لرزه افتاد و ساکت شد.

و در کتاب «دلایل الإمامة» آمده است که امام فرمودند: أَيْنَ كَانَ وَرَعُكَ يَوْمَ كَذَا وَ كَذَا مَعَ الْجَارِيَةِ؟! (2) _ فلان روز چنین و چنان با کنیزک، پاك دامني ات کجا بود؟!

ابو عمر دماری از کسی که برای او حدیث کرده نقل می کند که گفت: مردی خدمت حضرت صادق علیه السلام رسید برادری جارودی (از گروه منحرفین از امامت و از پیروان ابوالجارود زیاد بن المنذر) داشت. امام پرسیدند: كَيْفَ أَخُوكَ؟ _ برادرت چگونه است؟ گفت: وقتی آمدم خوب بود. فرمود: وَ كَيْفَ هُوَ؟ _ از نظر دینی چگونه است؟ عرض کرد: تمام کارهایش خوب است و آدم خیر خواهی است جز اینکه معتقد به امامت شما نیست. فرمود: وَ مَا يَمْنَعُهُ؟ _ به چه علت معتقد به امامت ما نیست؟ عرض کرد: به واسطه ورع و پرهیزکاری از این اعتقاد خودداری می کند. فرمود: إِذَا رَجَعْتَ إِلَيْهِ فَقُلْ لَهُ: أَيْنَ كَانَ وَرَعُكَ لَيْلَةَ نَهْرِ بَلَخٍ أَنْ تَتَوَرَّعَ؟! (3) _ وقتی نزد او رفتی بگو: اگر خیلی پرهیزکاری، چرا در شب نهر بلخ پرهیزکاری نکردی؟! از اعتقاد به امامت جعفر علیه السلام پرهیز می کنی ولی از

انجام آن عمل در شب نهر بلخ پرهیزکاری نمی کنی؟! گفت: رفتم به

1- 72- في الدلائل.

2- 73- بصائر الدرجات: 264-265 ب 11 ح 5، دلایل الإمامة: 130- مرسلاً عن أحمد بن عبدالله مثله باختلاف، المناقب: 4/221 باختلاف و اختصار، ثاقب المناقب: 410-411 ح 342، بحار الأنوار: 48/72 ب 5 ح 33 عن البصائر.

3- 74- بصائر الدرجات: 249 ب 11 ح 16، عنه البحار: 47/75 ب 5 ح 43.

منزل او، گفتم چه جریانی در شب نهر بلخ بوده؟ گفت: چه کسی به تو خبر داد؟ گفتم: حضرت امام صادق علیه السلام از من پرسید به ایشان عرض کردم او از روی ورع و پرهیزکاری از اعتقاد به امامت شما خودداری می کند. به من فرمود: به او بگو پرهیزگاری ات چه شد در شب نهر بلخ. برادرش گفت: گواهی می دهم که چنین سخنی (اینکه امام به علم امامت آگاهی دارد) درست نیست. گفتم: وای بر تو ساکت باش. چنین حرفی نزن. آنچه می گویی غلط است. گفت: او نمی داند (خبر از غیب ندارد)، به خدا سوگند! جز خداوند جهانیان و آن کنیز و من، هیچ فرد دیگری نمی داند؟! پرسیدم: پس جریان چه بوده است؟ گفت: من از ماوراء النهر خارج شدم. کار تجارت تمام شده بود. به جانب بلخ می رفتم مردی با من همسفر بود که همراه خود کنیزی زیبا داشت. از نهر بلخ شبانه گذشتیم. همسفر من، صاحب آن کنیز، گفت: یا تو اینجا نگهبان وسایل ما باش تا من بروم چیزی تهیه کنم و وسایلی برای آتش افروزی بیاورم و یا من هستم تو برو. گفتم: من هستم تو برو. آن مرد رفت. ما کنار انبوهی از درخت منزل داشتیم. دست کنیز را گرفتم. میان آن درخت ها با او در آمیختم. بعد برگشتیم به جای خود. بعد صاحبش آمد. شب را خوابیدیم. بالاخره به عراق رسیدیم. هیچ کس جز خدا اطلاع نداشت (بالاخره از اعتقاد باطل خود و آن غلو) دست برداشت و به امامت

امام صادق علیه السلام اعتراف نمود.

سال بعد به مکه رفتیم. من او را خدمت امام بردم. جریان را برایش نقل کرد. فرمود: استغفار کن. مبادا دیگر چنین کاری بکنی. و در پایان از ارادتمندان امام صادق علیه السلام شد.

نکات: 1- اعتقاد با تقوا ارتباطی ناگسستی دارد.

2- امام از کردار زشت تمام افراد، حتی آنان که پیرو ایشان نیستند، آگاه است.

3- جهت هدایت کردن و هشدار دادن به آنان از این آگاهی، آنان را مطلع می سازند.

ابوبصیر می گوید: بر امام صادق علیه السلام داخل شدم در حالی که خواهان دلالت (معجزه ای) از او بودم چنان که امام باقر علیه السلام مرا دلالتی داده بودند. پس هنگامی که بر آن حضرت داخل شدم فرمودند: یا ابا مُحَمَّد! ما كانَ لَكَ فيما كُنْتَ فِيهِ شُغْلٌ تَدْخُلُ عَلَيَّ إِمَامِكَ وَأَنْتَ جُنُبٌ؟! ای ابا مُحَمَّد! این شغلی نیست که تو در او هستی (کار شایسته ای برای تو نیست)، در حال جنابت بر امام خویش وارد می شوی. گفتم: من این کار را جز از روی عمد، انجام ندادم. فرمود: أَوْ لَمْ تُؤْمِنْ؟ _ آیا (به امامت من) ایمان نداری؟ گفتم: دارم و لیکن می خواهم که قلبم اطمینان یابد. فرمود: قُمْ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ! فَأَغْتَسِلْ (1) _ ای ابامحمد برخیز و غسل کن. من برخاستم

1-75- دلایل الإمامة: 123، مناقب آل أبي طالب: 4/226 و في كتاب الدلالات عن أبي بصير باختلاف و اختصار، كشف الغممة: 2/188
 عن الدلائل للحميري، مدينة المعاجز: 3/290 عن الدلائل و المناقب، بحار الأنوار: 47/129 ب5 عن المناقب، مستدرک الوسائل: 1/462
 ب9 ح1166-1 عن المدينة عن الدلائل باختلاف، الخرائج والجرائح: 2/634 عن أبي بصير باختصار.

و غسل کردم و آمدم و به جای خود بازگشتم و آن گاه دانستم که او بی شک امام است.

نکات: 1- در محضر امام با حال جنابت حاضر شدن، عملی نامشروع است.

2- در محضر امام زنده و حرم مطهر ایشان پس از شهادت نیز، باید با طهارت حاضر شد؛ زیرا چنانکه در زمان حیات ایشان، حاضر شدن در محضر امام بدون طهارت جایز نیست و موجب آزرده شدن ایشان است، پس از شهادت ایشان نیز همینطور است: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ! أَشْهَدُ أَنَّكَ تَهْدُ مَقَامِي، وَ تَسْمَعُ كَلَامِي، وَ أَنَّكَ حَيٌّ عِنْدَ رَبِّكَ تُرْزَقُ، فَاسْأَلْ رَبَّكَ وَ رَبِّي فِي قَضَاءِ حَوَائِجِي (1) _ ای اباعبدالله! شهادت می دهم که شما جایگاه مرا مشاهده می کنید و سختم را می شنوید و به یقین شما زنده هستید و نزد پروردگار خود روزی می خورید...

هشدار امام موسی کاظم علیه السلام

مرازم گفت: داخل مدینه شدم. دختری را در خانه ای که آنجا منزل گرفته بودم دیدم. خیلی از او خوشم آمد. تصمیم گرفتم از او بهره مند شوم ولی او از ازدواج با من سرپیچی کرد. شب پس از نماز عشاء آمدم. در را که کوبیدم همان دختر در را باز کرد. دست خود را روی سینه اش گزاردم فرار کرد تا اینکه من داخل شدم. فردا

صبح که خدمت امام کاظم علیه السلام رسیدم فرمود: یا مُرَازِمُ! لَيْسَ مِنْ شِيعَتِنَا مَنْ خَلَا ثُمَّ لَمْ يَرِعْ قَلْبُهُ(1) _ ای مرازم! آن که قلبش در خلوت، ورع (پاک دامنی) نداشته باشد، از شیعیان ما نیست.

نکات: 1- شیعه اهل بیت باید در خلوت نیز خود را در محضر امام ببیند.

2- ارتباط تنگاتنگی میان شیعه بودن و تقوای در خلوت و جلوت است. بنابراین کسی که تقوا ندارد، از شیعیان اهل بیت نیست.

خاتمه

1-77- بصائر الدرجات: 247 ب 11 ح 10، الخرائج و الجرائح: 2/727 ب 15 مثله، بحار الأنوار: 48/45 ب 4 ح 26 و ج 65/153 ب 19 ح 9 عن البصائر.

اي نفس! اگر پيشه ساز حيا نباشي و حضور بينندگان آگاه و مقتدر (حضرت الله و حجت هاي او را) درك نكني و شرم از گناه كردن در حريم آنان، نداشته باشي، و از شيطان و شيطانيان پيروي كني، راه به كدام سو خواهي برد؟ نه تنها از امامان نور، خود را محروم كرده اي، در نار زشتي ها و پليدي هاي شيطان، روحانيت خود را به آتش كشيده، نار ابدي را نيز همراه با ملامت شيطان و حسرت براي خود خريده اي. (1)

1- (14) سوره ابراهيم : آيه 23: وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعَدَ الْحَقُّ وَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تُلُومُونِي وَارْتُؤُوا أَنْفُسَكُمْ مَا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا أَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ إِنِّي كَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ - چون حساب رسي مردم (در روز قيامت) به پايان رسد، شيطان (به فريب خوردگان خود) گويد: خدا به شما وعده داد و وعده او درست بود و من نيز به شما وعده دادم ولي خلاف وعده خود عمل كردم و مرا بر شما تسلطی نبود جز آنكه شما را دعوت كردم شما نيز دعوت مرا اجابت كرديد. بنا بر اين مرا ملامت نكنيد، بلكه خود را ملامت كنيد. نه من فريادرس شما هستم، نه شما فريادرس من. از اينكه مرا پيش از اين شريك نافرمانی خدا كرده بوديد بيزارم. زيرا براي ستمكاران عذابی است بسيار دردناك .

می دانی، در پاسخ آن شاعر حاجب نام که چنین سروده بود:

حاجب اگر معامله حشر با علی است من ضامنم تو هر چه بخوای گناه کن

و حضرت امیرالمومنین علیه السلام فرمودند:

حاجب اگر معامله حشر با علی است شرم از رخ علی کن و کمتر گناه کن

ای نفس! قدر خود را بدان. می دانی اگر محبوبِ ولی خدا در این زمان و دیگر امامان معصوم و خاتم انبیا و خداوند بشوی، چه جایگاهی خواهی داشت؟ [\(1\)](#)

1- (٤) سوره نساء: آیه 14: ... وَ مَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (24)) ،
سوره نور: آیه 53: ... وَ مَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ يَخْشَ اللَّهَ وَ يَتَّقِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ (33)) ، سوره احزاب: آیه 72: ... وَ مَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ
فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا (48)) ، سوره فتح: آیه 18: ... وَ مَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَ مَنْ يَتَوَلَّ يَعدُّبُهُ عَذَابًا
أَلِيمًا .

آیا می دانی جلب رضای امام زمان عجل الله فرجه الشریف یعنی رضایت الهی و سعادت جاودانه؟ آیا خبر از لذت همنشینی با امام معصوم _ که لذیذتر از بهشت آخرت است _ داری؟ (1)

1- امام حسین علیه السلام از رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم نقل می کنند که به «أبي» فرمودند: يا أباي! طوبى لمن لقيته، و طوبى لمن أحبته، و طوبى لمن قال به يُنجيهم الله به من الهلكة، و بالإقرار بالله و برسوله و بجميع الأئمة يفتح الله لهم الجنة، مثلهم في الأرض كمثل المسك الذي يسه طع ريحُه و لا يتغير أبداً، و مثلهم في السماء كمثل القمر المنير الذي لا يطفى نوره أبداً... _ ای ابی! خوشا به حال کسی که او (مهدی) را ملاقات کند، خوشا به حال کسی که او را دوست بدارد، و خوشا به حال کسی که به او معتقد باشد، خداوند، به خاطر وی و به خاطر اقرار و اعتقاد به خدا و رسول و همگی انمه، آنها را از هلاکت نجات می دهد، خدای منان درهای بهشت را برای آنها باز می کند. مثل آنها در زمین، مثل مشک است که دائم از خود بوی خوش ساطع می کند ولی تغییری در او حاصل نمی شود. و مثل آنها در آسمان مثل ماه نورانی است که هیچ گاه نورش خاموش نشود... . کمال الدین و تمام النعمة: ۲۶۸/۱ ب ۲۴ ح ۱۱ و عیون أخبار الرضا علیه السلام: 1/59 ب ۶ ح 29 باسناده عن محمد بن علي بن موسى، عن أبيه علي بن موسى، عن أبيه موسى بن جعفر، عن أبيه جعفر بن محمد، عن أبيه محمد بن علي، عن أبيه علي بن الحسين، عن أبيه الحسين بن علي بن أبي طالب عليه السلام قال: دخلت على رسول الله صلي الله عليه و آله و سلم و عنده أبي بن كعب فقال لي رسول الله صلي الله عليه و آله و سلم... إلي أن قال:..

و یادمان نرود که بارها گفته ایم: وَ أَشْهَدُ أَنِّي سَيِّدٌ لِمَنْ سَأَلَكُمْ وَ حَزْبٌ لِمَنْ حَارَبَكُمْ - يَا مَوَالِيَّ! أَنَا سَيِّدٌ لِمَنْ سَأَلَكُمْ وَ حَزْبٌ لِمَنْ حَارَبَكُمْ وَ عَدُوٌّ لِمَنْ عَادَاكُمْ وَ وَلِيٌّ لِمَنْ وَالَاكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

و نیز عرض کرده ایم: يَا أَيَّتِي! كُنْتُ مَعَكُمْ فَأَفُوزُ فَوْزاً عَظِيماً، وَ بِهِ سَيِّدُ الشَّهَدَاءِ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَفْتَهُ إِيْم: لَبَّيْكَ دَاعِيَ اللَّهِ، إِنْ كَانَ لَمْ يُجِبْكَ بَدَنِي عِنْدَ اللَّهِ تَغَاثَتِكَ، وَ لِسَانِي عِنْدَ اللَّهِ تَنْصَارِكَ، فَقَدْ أَجَابَكَ قَلْبِي وَ سَمِعِي وَ بَصَرِي، وَ صَبَحَ جَمْعُهُ بِهِ فَرَزَنْدَشْ حَضْرَتِ خَاتَمِ الْأَوْصِيَاءِ قَائِمِ آلِ مُحَمَّدٍ عَجَلِ اللَّهُ فَرَجَهُ الشَّرِيفِ عَرَضِ مِي كَنِيم: يَا أَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي وَ نَفْسِي لَكَ الْوَقَاءُ وَ الْحِمَى، يَا مِي دَانِي كِه گَرگِ هَا وَ كَرَكْسِ هَا وَ رَوِبِهَانِ جِهَانِ، هَمِه آشَكَارِ وَ نِهَانِ وَ بَا هِرِ وَسِيلِه وَ شِيوِه اِي بِه جَنگِ بَا فَرَهَنگِ غَنِي اسلَام (قرآن و عترت) آمده اند؟ و دل و دین جوانان ما را هدف گرفته اند؟! گرفتند!

کاري بکن و در عمل نشان بده آنچه گفتمی تنها شعار نبوده، نه تنها نباید با کارهای نا مشروع، خدا و شاهدان او را آزرده خاطر کنیم بلکه باید در هر زمان به ندای هَلْ مِنْ نَاصِرٍ يَنْصُرُنِي او پاسخی عملی بدهیم. از فرصت غیبت سلطان دین جهت یاری او بهره برده، تمرین خدمت کرده و ودایع الهی که نزد ماست به کار گیریم، تا فقط به گفتن بسنده نکرده باشیم که اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْ أَنْصَارِهِ، وَ أَعْوَانِهِ، وَ الذَّالِّينَ عَنْهُ، وَ الْمُسَارِعِينَ إِلَيْهِ فِي قَضَاءِ حَوَائِجِهِ، وَ الْمُحَامِلِينَ عَنْهُ، وَ

السَّابِقِينَ إِلَىٰ إِرَادَتِهِ، وَالْمُسْتَشْهَدِينَ بَيْنَ يَدَيْهِ. دست بر زانوي همت فراز آورده و بگويا علي، برخيز، هنگامه عمل فرا رسیده است.

و السلام علي المهدي من آل محمد صلوات الله عليهم و من والاه و عادي أعدائه،

حيدر حسين التريبي الكربلائي

سحرگاه 10 شعبان المعظم 1430

مراعات حرم

بیا ای نفس با مهدی صفا کن بیا ای نفس دست از کینه بردار الا ای شیعه من خیر تو جویم من مهدی که فرزند حسینم تو آگاهی چه کردی یا چه خوردی چرا این گونه در عصیان ذلیلی نکردی تو مراعات حرم را مکن کاری ز خود دورت نمایم تو که سرمایه و امید مایی ولی رفتار تو تغییر کرده نکن رزق دلم را غصه و درد بیا تا از دلم آگاه گردی تو که هم سفره اهل بهشتی تو جا داری هنوز اندر دل من بیا بروی ماه من نگه کن به حق احمد و زهرا و حیدر به مهر روی او ترک جفا کن علایق های دنیا را رها کن سحرگه راز خود را با تو گویم برای حال تو در شور و شینم که نام و مهر ما از یاد بردی مگر بر جرم خود داری دلیلی چه می گویی جواب مادرم را عوض شو تا که من پیشت بیایم تو باقیمانده کرب و بلایی گنه بر حال تو تأثیر کرده دوباره توبه کن برگرد، برگرد تو با سوز دلم همراه گردی چه شد سویی خدایت برنگشتی تو را من دوست دارم، سائل من به خاطر خواهی ام، ترک گنه کن نرو از خانه ما، جای دیگر

فهرست منابع

الذّكر الحكيم: كلام الله تبارك و تعالى.

- 1- إعلام الوري بأعلام الهدي: أبوعلّي الفضل بن الحسن الطّبرسي من أعلام القرن السّادس، مطبعة ستاره- قم، الطّبعة الأولى، 1417هـ.
و مؤسّسة آل البيت عليهم السّلام- قم، 1417هـ.
- 2- الأصول السّتة عشر: من الأصول الأوّليّة، مجموعة من كتب الحديث الأوّليّة في عصر الأئمّة المعصومين عليهم السّلام.
- 3- الأمالي: أبو عبدالله محمّد بن محمّد بن النّعمان العكبري البغدادي، الشّيخ المفيد (ت413هـ)، طبع دارالمفيد- بيروت، 1414هـ.
- 4- الأمالي: أبوجعفر محمّد بن الحسن الطّوسي (ت460هـ)، مطبعة

دارالثقافة- قم، الطّبعة الأولى، 1414هـ.

و مؤسّسة البعثة- قم، الطّبعة الأولى 1414هـ.

5- بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمّة الأطهار عليهم السّلام: العلامة محمّد باقر المجلسي (ت1111هـ)، دار الكتب الإسلاميّة- طهران، الطّبعة الرّابعة 1362ش.

و مؤسّسة الوفاء- بيروت، 1403هـ.

6- بصائر الدّرجات: محمّد بن حسن الصّفّار (ت290هـ)، انتشارات كتابخانه آية الله مرعشي نجفی، الطبع الثاني.

7- تفسير العيّاشي: محمّد بن مسعود العيّاشي (ت320هـ)، المطبعة العلميّة- طهران، 1380هـ.

8- تفسير فرات بن إبراهيم الكوفي: أبي القاسم فرات بن إبراهيم بن فرات الكوفي (من أعلام الغيبة الصّغرى)، طبع الإرشاد - طهران، 1410هـ.

9- تفسير القمّي: أبو الحسن عليّ بن إبراهيم القمّي (ت329هـ)، مطبعة مؤسّسة دارالكتاب- قم، الطّبعة الثالثة 1404هـ.

10- الثاقب في المناقب: أبو جعفر محمّد بن علي الطّوسي (من أعلام القرن السادس)، مؤسّسة أنصاريان- قم، 1419هـ.

11- الخرائج و الجرائح: أبو جعفر سعيد بن هبة الله القطب الرّاوندي (ت573هـ)، مؤسّسة الإمام المهدي عليه السّلام- قم،

الطبعة الأولى، 1409هـ.

12- دلائل الإمامة: جرير بن رستم الطبري الصغير (من أعلام القرن الخامس)، مؤسسة البعثة- قم، 1413هـ.

13- الزهد لحسين بن سعيد الأهوازي: (من أعلام القرن الثالث)، طبع حسينيان، 1402هـ.

14- شواهد التنزيل: الحاكم الحسكاني (من أعلام القرن الخامس)، طبع الإرشاد- طهران، 1411هـ.

15- الصراط المستقيم: علي بن يونس العاملي (ت877هـ)، المكتبة المرتضوية - طهران، 1384هـ.ق.

16- عيون أخبار الرضا عليه السلام: أبو جعفر محمد بن علي بن الحسين بن بابويه القمي الصدوق (ت381هـ)، نشر مؤسسة الأعلمي - بيروت.

17- عيون المعجزات: حسين بن عبد الوهاب (من أعلام القرن الخامس)، منشورات الشريف الرضي - قم.

18- غرر الحكم: عبدالواحد الأمدي التميمي (ت550هـ)، دفتر تبليغات اسلامي حوزة علميه - قم، چاپ اول 1366ش.

19- الكافي: ثقة الإسلام أبو جعفر محمد بن يعقوب بن إسحاق الكليني الرازي (ت329هـ)، دارالكتب الإسلامية - طهران، الطبعة الثالثة 1388هـ.

20- كتاب أصل سليم بن قيس الهلالي: (ت76هـ)، نشر الهادي- قم.

21- كشف الغمّة: أبو الحسن عليّ بن عيسى بن أبي الفتح الإربلي (ت693هـ)، دارالأضواء- بيروت، الطّبعة الثّانية، 1405 هـ.

22- كمال الدّين و تمام النّعمة: أبو جعفر محمّد بن عليّ بن الحسين بن بابويه القمّي الصّدوق (ت381هـ)، مؤسّسة النّشر الإسلاميّ- قم، 1405 هـ.

23- مجموعة ورام= تنبيه الخواطر و نزهة النواظر: ورام بن ابي فراس المالكي الأشعري (ت605هـ)، دارالكتب الإسلاميّة- طهران.

24- محاسبة النفس: علي بن موسى بن جعفر بن طاووس (ت664هـ)، منشورات المكتبة المرتضويّة- طهران.

25- مدينة المعاجز: العلامة المحدّث الجليل السيّد هاشم البحراني (ت1107 أو 1109هـ)، طبع مؤسّسة الأعلميّ- بيروت، الطّبعة الأولى 1423 هـ.

26- مستدرک الوسائل: الحاج ميرزا حسين التّوري الطّبرسي (ت1320هـ)، مؤسّسة آل البيت عليهم السّلام - قم، 1407 هـ.

27- مشكوة الأنوار في غرر الأخبار: ابوالفضل علي الطبرسي (ت اوائل القرن السابع)، مؤسّسة آل البيت عليهم السّلام - قم.

28- مصباح المتهدّد و سلاح المتعبّد: أبو جعفر محمّد بن الحسن الطّوسي (ت460هـ)، تحقيق إسماعيل الأنصاري.

و طبع الأعلمي - بيروت، الطّبعة الثّانية، 1425هـ.

و نشر مؤسّسة فقه الشّيعّة - بيروت.

29- معاني الأخبار: الشيخ الصدوق محمّد بن عليّ بن حسين بن بابويه القمّي (ت391هـ)، تصحيح علي أكبر الغفّاري، نشر مكتبة الصدوق - طهران، 1379هـ.

30- مناقب آل أبي طالب عليهم السّلام: أبو عبد الله محمّد بن عليّ بن شهر آشوب المازندراني (ت588هـ)، المطبعة الحيدريّة - النّجف الأشرف، 1376هـ.

و نشر العلامة - قم، 1379هـ.

31- من لا يحضره الفقيه: أبو جعفر محمّد بن عليّ بن الحسين بن بابويه القمّي، الصدوق (ت381هـ)، منشورات جامعة المدرّسين في الحوزة العلميّة - قم، الطّبعة الثّانية، 1404هـ.

32- وسائل الشّيعّة إليّ تحصيل مسائل الشّريعة: محمّد بن الحسن الحرّ العاملي (ت1104هـ)، تحقيق مؤسّسة آل البيت عليهم السّلام - قم، الطّبع الأوّل 1411هـ.

يادداشت پایانی

1- تحف العقول:84.

2- الكافي:2/106 باب الحياء... ح1

3- الكافي:2/106 باب الحياء... ح5

4- من لا يحضره الفقيه:4/411 ح5895.

5- أمالي الصدوق:400 المجلس62 ح17... حدثنا سليمان بن مهران قال: دخلت على الصادق جعفر بن محمد عليه السلام وعنده نفر من الشيعة فسمعتة وهو يقول: .

6- (4) سورة غافر: آية20.

7- مصباح المتهجد:1/849.

8- بصائر الدرجات:425 ب4 ح10 وفيه:430 ب6 ح10 عن محمد بن مسلم عنه عليه السلام، الأصول الستة عشر:106 كتاب مختصر أصل علاء بن الرزین الذي اختصره الشيخ الشهيد الأول، عن محمد بن مسلم، عن الباقر عليه السلام، تفسير العياشي:2/108 ح119 عن محمد بن مسلم عن أحدهما (الباقر أو الصادق عليهما السلام) كلهم كما في البصائر باختلاف وفيهم: لِلَّهِ شُھْدَاءٌ فِي أَرْضِهِ، بحار الأنوار:23/344 ب20 ح34 عن البصائر بروايته الاولي، مستدرک الوسائل:12/161 ب100 ح5، 6-13781-1 عن تفسير العياشي، مستدرک الوسائل:12/163 ب100 ح13786-6 عن كتاب العلاء بن الرزین، في بصائر الدرجات:430 ب6 ح7 عن الصادق عليه السلام باسناده عن محمد بن مسلم، عن الصادق عليه السلام وفيه:430 ب6 ح6 عن محمد بن مسلم و زرارة، عن الصادق عليه السلام مثله وفيهما: إِنَّ لِلَّهِ شُھْدَاءٌ فِي أَرْضِهِ، عن الأخير بحار الأنوار:23/348 ب20 ح51.

9- بصائر الدرجات:428 ب5 ح8 و10 و تفسير العياشي:2/109 ح124، بحار الأنوار:6/183 ب7 ح13 عن البصائر وفي ج23/351 ب20 ح67 عن العياشي، وسائل الشيعة:16/113 ب101

ح21123 عن البصائر، بحار الأنوار: 17/149 ب17 و ج23/340 ب20 ح15 عن البصائر عن الصادق .

10- الكافي: 1/220 باب عرض الأعمال على النبي و الأئمة صلوات الله عليهم... ح5، وسائل الشيعة: 16/108 ب101 ح21107 عن الكافي.

11- بصائر الدرجات: 426 ب4 ح14، بحار الأنوار: 23/344 ب20 ح36 عن البصائر.

12- تفسير العياشي: 2/109 ح126، مستدرک الوسائل: 12/162 ب100 ح13785-5 عن العياشي.

13- تفسير العياشي: 2/108 ح121، بحار الأنوار: 7/330 ب17 ح9 عن العياشي باختلاف.

14- في البحار.

15- تفسير العياشي: 2/110 ح127، بحار الأنوار: 7/331 ب17 ح10 عن تفسير العياشي مثله باختلاف.

16- بصائر الدرجات: 429 ب6 ح1، وسائل الشيعة: 16/114 ب101 ح21124 و بحار الأنوار: 23/346 ب20 ح46 عن البصائر.

17- بصائر الدرجات: 427 ب5 ح2، بحار الأنوار: 23/345 ب20 ح39 عن البصائر.

18- بحار الأنوار: 5/329 ب17 ح28 عن تفسير التبيان للشيخ الطوسي عن قوله تعالى: وَقَالَ اَعْمَلُوا فَمَنْ يَرَى اللَّهَ عَمَلَكُمْ وَرَسُولَهُ وَ الْمُؤْمِنُونَ .

19- بحار الأنوار: 56/40 ب18 ح13 عن تفسير مجمع البيان في قوله تعالى: قُلِ اَعْمَلُوا فَمَنْ يَرَى اللَّهَ عَمَلَكُمْ وَرَسُولَهُ وَ الْمُؤْمِنُونَ قَالَ: روي أصحابنا.

20- بصائر الدرجات: 424 ب4 ح3، بحار الأنوار: 17/150 ب17 ح47 عن البصائر.

21- تفسير القمي: 1/304، بحار الأنوار: 17/149 ب17 ح44 عن تفسير القمي.

22- بصائر الدرجات: 425 ب4 ح12، بحار الأنوار: 17/150 ب17 ح51 عن البصائر باختلاف.

23- بصائر الدرجات: 424 ب4 ح1، بحار الأنوار: 23/343 ب20 ح29 عن البصائر.

24- في البحار.

25- تفسير القمّي: 1/304، بحار الأنوار: 23/339 ب20 ح13 عن تفسير القمّي.

26- بصائر الدرجات: 424 ب4 ضمن حديث 3 عن أبي بصير، تفسير العياشي: 2/109 ح122 عن أبي بصير باختلاف، معاني الأخبار: 392 كما في البصائر وفيه زيادة: وَتَكَّتْ، قَالَ أَبُو بَصِيرٍ: إِنَّمَا عَنِ الْأُمَّةِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ، وسائل الشيعة: 16/109 ب101 ح2110 و بحار الأنوار: 23/340 ب20 ح16 عن المعاني، بحار الأنوار: 17/150 ب17 ح48 عن البصائر، مستدرک الوسائل: 12/162 ب100 ح13783-3 عن العياشي.

27- من لا يحضره الفقيه: 1/191 باب النوادر... ح583، وسائل الشيعة: 16/109 ب101 ح21109 عن الفقيه.

28- بصائر الدرجات: 428 ب5 ح7، الكافي: 1/219 باب عرض الأعمال... ح1، وسائل الشيعة: 16/107 ب101 ح21102 و بحار الأنوار: 17/131 ب17 ح3 عن الكافي، بحار الأنوار: 23/346 ب20 ح44 عن البصائر.

29- بصائر الدرجات: 427 ب5 ح4، عنه البحار: ٢٣/٣٤٥ ب٢٠ ح٤١.

30- بصائر الدرجات: 427 ب5 ح3 و ص428 ب5 ح11، الكافي: 1/219 باب عرض الأعمال... ح2، تفسير العياشي: 2/109 ح125، محاسبة النفس: 17 ب3 عن الكافي و دلائل الحميري و كتاب تفسير القرآن لابن عقدة و تفسير ما نزل في أهل البيت عليهم السّلام لمحمد بن العباس بن مروان، وسائل الشيعة: 16/107 ب101 ح21104 و ص113 ح21122 عن الكافي و البصائر، بحار الأنوار: 23/345 ب20 ح40 و ص٣٥١ ح٦٨ و ص٣٥٣ ح٧٣ عن البصائر و العياشي و محاسبة النفس.

31- بصائر الدرجات: 427 ب5 ح1، وسائل الشيعة: 16/113 ب101 ح21121 عن البصائر، محاسبة النفس: 17 ب3 عن كتاب تفسير القرآن لابن عقدة بإسناده إلى يزيد بن معاوية العجلي، عنه عليه السّلام، الأمالي للطوسي: 409 المجلس 14 ح918-66 عن ابن أذينة عنه عليه السّلام مثله باختلاف، المناقب: 4/400 عروة بن أذينة عنه،

بحار الأنوار: 23/339 ب20 ح10 ووسائل الشيعة: 16/111 ب101 ح21115-عن الأمالي، البحار: 23/337 ب20 ح6 عن المناقب.

32- تفسير العياشي: 2/109 ح123، بصائر الدرجات: 425 ب4 ح6 عن محمد بن الفضيل، عن الصادق عليه السلام مثله باختلاف، مستدرک الوسائل: 12/162 ب100 ح13784-4 عن العياشي وليس فيه: فأحذروا.

33- بصائر الدرجات: 424 ب4 ح2، وسائل الشيعة: 16/112 ب101 ح21118 وبحار الأنوار: 23/343 ب20 ح30 عن البصائر.

34- بصائر الدرجات: 425 ب4 ح7 و الكافي: 1/220 باب عرض الأعمال... ح6، بحار الأنوار: 17/150 ب17 ح49 عن البصائر، وسائل الشيعة: 16/107 ب101 ح21103 وبحار الأنوار: 17/131 ب17 ح4 عن الكافي.

35- بصائر الدرجات: 425 ب4 ح8.

36- بصائر الدرجات: 429 ب6 ح2، الكافي: 1/219 باب عرض الأعمال... ح4 عن عبد الله بن أبان الزيات و كان مكينا عند الرضا عليه السلام... بحار الأنوار: 23/347 ب20 ح47 عن البصائر، وسائل الشيعة: 16/108 ب101 ح21106 عن الكافي.

37- بصائر الدرجات: 427 ب5 ح5، وفيه: ح6 عن الحسين بن بشار، عن أبي الحسن عليه السلام مثله، بحار الأنوار: 23/346 ب20 ح42 عن البصائر.

38- في الأمالي و الزهد.

39- الكافي: 1/219 باب عرض الأعمال على النبي والأئمة صلوات الله عليهم ح3، بصائر الدرجات: 445 ح8 مثله باختلاف يسير، الأمالي للمفيد: 196 المجلس 23 ح29، كتاب الزهد لحسين بن سعيد الأهوازي: 16 ب2 ح32 كما في الأمالي باختلاف يسير، مشكاة الأنوار: 71 الفصل 3 كما في الكافي باختلاف، وسائل الشيعة: 16/107 ب101 ح21105 عن الكافي، مستدرک الوسائل: 12/163 ب100 ح13787-7 عن الأمالي.

40- الصراط المستقيم: 2/118 فصل 3 قال: وفي كتاب كشف الحيرة.

- 41- كتاب سليم بن قيس: 88٥ ح 54.
- 42- كتاب سليم بن قيس: 944 ح 80، المناقب: 3/87 و شواهد التنزيل: 1/119 ح 129 عن سليم، بحار الأنوار: 22/441 ب 14 و ج 23/334 ب 20 عن الشواهد و ج 35/389 ب 19 عن سليم.
- 43- المناقب: 4/129، عنه: 23/350 ب 20 ح 59.
- 44- تفسير فرات الكوفي: 62 ح 62-27، عنه: 23/337 ب 20 ح 7.
- 45- بصائر الدرجات: 82 ب 13 ح 4، عنه: 23/342 ب 20 ح 25.
- 46- المناقب: 4/179، عنه: 23/350 ب 20 ح 61.
- 47- تفسير العياشي: 1/62 ح 110.
- 49- بصائر الدرجات: 82 ب 13 ح 3.
- 50- بصائر الدرجات: 83 ب 13 ح 5، تفسير فرات الكوفي: 62 ح 62-26 عن محمد بن عليّ، عنه عليه السلام مثله وفيه: وَ نَحْنُ شُهَدَاءُ اللَّهِ، البحار: 24/157 ب 46 ح 18 عن فرات.
- 51- الكافي: 1/190 باب في أنّ الأئمة شهداء الله ح 2، عنه البحار: 23/336 ب 20 ح 2.
- 52- بصائر الدرجات: 82 ب 13 ح 1، وفيه: 516 ب 18 ح 45 بسند آخر عن أبي بصير مثله وليس فيه: نَحْنُ الشُّهَدَاءُ عَلَى النَّاسِ، تفسير العياشي: 1/63 ح 113- كروايته الثانية، بحار الأنوار: 23/343 ب 20 ح 27 عن البصائر بروايته الأولى.
- 53- بصائر الدرجات: 82 ب 13 ح 2، عنه البحار: 23/343 ب 20 ح 28.
- 54- بصائر الدرجات: 442 ب 12 ح 7، بحار الأنوار: 26/136 ب 8 ح 13 عن البصائر.
- 55- بصائر الدرجات: 443 ب 12 ح 8، بحار الأنوار: 26/136 ب 8 ح 14 عن البصائر.
- 56- بصائر الدرجات: 443 ب 12 ح 9، البحار: 26/136 ب 8 ح 15 عن البصائر.
- 57- بصائر الدرجات: 419 ب 1 ح 1، بحار الأنوار: 24/126 ح 3 عن البصائر.

58- الأمل للشيخ الطوسي: ٢٤٥ المجلس ٩ ح 427-19، بحار الأنوار: 26/66 ب ٢ ح 3 عن الأمل.

59- بصائر الدرجات: 435 ب ٨ ح 3، بحار الأنوار: 26/133 ب ٨ ح 2 عن البصائر.

60- في البحار.

61- بصائر الدرجات: 436 ب ٩ ح 6، بحار الأنوار: 25/45 ب 2 ح 21 عن البصائر.

62- بصائر الدرجات: 442 ب ١٢ ح 6، بحار الأنوار: ٢٦/١٣٥ ب ٨ ح ١٢ عن البصائر.

63- بصائر الدرجات: ٤٣١ ب ٧ ح 3، بحار الأنوار: ٢٥/٣٩ ب ٢ ح 7 عن البصائر.

64- بصائر الدرجات: 437 ب 10 ح 2، بحار الأنوار: 26/134 ب ٨ ح 7 عن البصائر.

65- فقال الأعرابي: يا مولاي! قد بلغت حاجتي ممّا جئت فيه، فخرج من عنده فاغتسل ورجع إليه فسأله عمّا كان في قلبه، الخرائج والجرائح: 1/246 ب 4، بحار الأنوار: 44/181 ب 25 ح 4 عن الخرائج، وسائل الشيعة: 2/212 ب 16 ح 1955 عن الخرائج باختصار.

66- الكافي: 2/326 ح 14، عنه وسائل الشيعة: 16/33 ب 71 ح 20898 وفيه: سدّخـاباً، كشف الغمة: 2/189 عن سماعة بن مهران، مجموعة ورام: 2/207 الجزء 2 سماعة، مناقب آل أبي طالب عليهم السلام: 4/224 عن سماعة باختصار، البحار: 47/128 ب 5 ضمن ح 175 عن المناقب.

67- في المصدر: أبا كَهْمَش.

68- في: الدلائل.

69- بصائر الدرجات: 242 ب 11 ح 1، دلائل الإمامة: 115 بسنده مثله، عيون المعجزات: 77 _ 78 عن البصائر، الشاقب في المناقب: 414 ح 350، الخرائج والجرائح: 2/727 ب 15 كما في البصائر باختصار، بحار الأنوار: 47/71 ب 5 ح 28 و مستدرك الوسائل: 14/272 ب 82 ح 16688-1 عن البصائر، وسائل الشيعة: 20/196 ب 105 ح 25413 عن الخرائج.

70- بصائر الدرجات: 243 ب 11 ذح 2، دلائل الإمامة: 116 بسنده عن مهزم مثله باختلاف يسير، إعلام الوری: 275 الفصل 3، المناقب: 4/226، الثاقب: 413 ح 348 مرسلا، وفيه: يا ابراهيم - بدل - يا مهزم.

71- بصائر الدرجات: 243 ب 11 ح 3، دلائل الإمامة: 116، المناقب: 4/221، الخرائج و الجرائح: 2/727 ب 15 كلهم مثله باختلاف، البحار: 47/72 ب 5 ح 32 وج 70/76 ب 2 ح 70 عن البصائر، مستدرک الوسائل: 10/190 ب 75 ح 17969 - 11 عن البصائر باختلاف يسير.

72- في الدلائل.

73- بصائر الدرجات: 264 - 265 ب 11 ح 5، دلائل الإمامة: 130 - مرسلًا عن أحمد بن عبدالله مثله باختلاف، المناقب: 4/221 باختلاف و اختصار، ثاقب المناقب: 410-411 ح 342، بحار الأنوار: 48/72 ب 5 ح 33 عن البصائر.

74- بصائر الدرجات: 249 ب 11 ح 16، عنه البحار: 47/75 ب 5 ح 43.

75- دلائل الإمامة: 123، مناقب آل أبي طالب: 4/226 وفي كتاب الدلالات عن أبي بصير باختلاف و اختصار، كشف الغمه: 2/188 عن الدلائل للحميري، مدينة المعاجز: 3/290 عن الدلائل و المناقب، بحار الأنوار: 47/129 ب 5 عن المناقب، مستدرک الوسائل: 1/462 ب 9 ح 1166 - 1 عن المدينة عن الدلائل باختلاف، الخرائج و الجرائح: 2/634 عن ابي بصير باختصار.

76- مستدرک الوسائل: 10/345 ب 59 ح 12149 - 1.

77- بصائر الدرجات: 247 ب 11 ح 10، الخرائج و الجرائح: 2/727 ب 15 مثله، بحار الأنوار: 48/45 ب 4 ح 26 وج 65/153 ب 19 ح 9 عن البصائر.

بسمه تعالی

جَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

با اموال و جان های خود، در راه خدا جهاد نمایید، این برای شما بهتر است اگر بدانید.

(توبه : 41)

چند سالی است که مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه موفق به تولید نرم‌افزارهای تلفن همراه، کتاب‌خانه‌های دیجیتالی و عرضه آن به صورت رایگان شده است. این مرکز کاملاً مردمی بوده و با هدایا و نذورات و موقوفات و تخصیص سهم مبارک امام علیه السلام پشتیبانی می‌شود.

برای خدمت‌رسانی بیشتر شما هم می‌توانید در هر کجا که هستید به جمع افراد خیراندیش مرکز بپیوندید.

آیا می‌دانید هر پولی لایق خرج شدن در راه اهلبیت علیهم السلام نیست؟

و هر شخصی این توفیق را نخواهد داشت؟

به شما تبریک می‌گوییم.

شماره کارت :

6104-3388-0008-7732

شماره حساب بانک ملت :

9586839652

شماره حساب شبا :

IR390120020000009586839652

به نام : (موسسه تحقیقات رایانه‌ای قائمیه)

مبالغ هدیه خود را واریز نمایید.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آبادی - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

